

UNIVERZITA KARLOVA
HUSITSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

**Waldorfská škola jako výrazný mezník moderního
vzdělávání**

**Waldorf school as a significant milestone in modern
education**

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

doc. ThDr. Mgr. Ing. Kamila Veverková, Ph.D.

Autor:

Šárka Gotschalková

Praha 2024

Poděkování

Ráda bych vyjádřila svou vděčnost doc. ThDr. Mgr. Ing. Kamile Veverkové, Ph.D., za její odborné vedení, cenné rady a neocenitelnou podporu, kterou mi poskytovala během celého procesu tvorby této bakalářské práce. Velice si vážím jejích hlubokých znalostí a ochoty, které mne motivovali a inspirovali k dosažení co nejlepších výsledků.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci „Waldorfská škola jako výrazný mezník moderního vzdělávání“ vypracovala samostatně. Prohlašuji, že všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30.6.2024

Šárka Gotschalková

Anotace

Cílem této práce je objasnit specifika waldorfské pedagogiky, ukázat význam tradic a slavností v životě školy a představit historický kontext vzniku první Waldorfské školy. Použité metody zahrnují historickou analýzu a kontextualizaci, biografické studium významných osobností, jako jsou Emil Molt a Rudolf Steiner, a studium teoretických i praktických aspektů waldorfské pedagogiky. Výsledek práce je zmapování historie jména Waldorf a jeho propojení s významnými osobnostmi a událostmi, popis vzniku a rozvoje waldorfské pedagogiky a analýza života a fungování waldorfské školy, včetně jejích tradic a slavností.

Klíčová slova

waldorfská škola, Rudolf Steiner, waldorfská pedagogika, anthroposofie, theosofie, slavnosti

Annotation

The aim of this thesis is to clarify the specifics of Waldorf pedagogy, to show the importance of traditions and celebrations in school life, and to present the historical context of the establishment of the first Waldorf school. The methods used include historical analysis and contextualization, biographical study of important figures such as Emil Molt and Rudolf Steiner, and the study of theoretical and practical aspects of Waldorf pedagogy. The result of the thesis is a mapping of the history of the name Waldorf and its connection with important personalities and events, a description of the origin and development of Waldorf pedagogy and an analysis of the life and functioning of the Waldorf school, including its traditions and celebrations.

Keywords

Waldorf school, Rudolf Steiner, Waldorf pedagogy, anthroposophy, theosophy, celebrations

Obsah

ÚVOD	7
1. Waldorf a jeho jméno	10
1.1 John Jacob Astor	10
1.2 Významní členové dynastie Astorů.....	11
1.3 Počátky cigaretové společnosti Waldorf Astoria.....	12
1.4 Emil Molt	12
2. Rudolf Steiner	14
2.1 Životopisné údaje	15
2.2 Theosofie.....	18
2.2.1 Theosofická společnost.....	19
2.2.2 Theosofická společnost v České republice (v Praze).....	20
2.3 Anthroposofie.....	23
2.3.1 Anthroposofická společnost.....	25
2.3.2 Anthroposofická společnost v České republice (v Praze)	26
2.4 Trojčlennost sociálního organizmu	27
2.5 Svobodné waldorfské školy	29
2.5.1. Obraz doby vzniku první Waldorfské školy	29
2.5.2 První Waldorfská škola	30
3. Waldorfská pedagogika.....	33
3.1 Rysy waldorfské pedagogiky	35
3.1.1 Denní rytmus.....	36
3.1.2 Epochové vyučování.....	36
3.1.3 Epochové sešity	37
3.1.4 Role učitele	38
3.1.5 Ruční práce	40
3.1.6 Eurytmie.....	41

3.1.7	Hodnocení žáků	42
3.1.8	Kolegium	43
3.2	Život školy	43
ZÁVĚR		47
Seznam literatury a odborných zdrojů		48
Summary		54

ÚVOD

Cílem předložené bakalářské práce je představení a kontextuální analýza waldorfské pedagogiky. Motivací ke zpracování tématu bakalářské práce bylo setkání s nepochopením, odsouzením a kritikou alternativních vzdělávacích systémů. Jsem si vědoma, že tento přístup může pocházet z nevědomosti. Z tohoto důvodu je cíl práce stanoven na objasnění odlišností waldorfského pedagogického systému, který je dle mého názoru v mnoha ohledech unikátní ve srovnání s ostatními vzdělávacími systémy. Sekundárním cílem je objasnit život školy a ukázat jedinečnost, kterou tato pedagogika skrývá. Didaktika není dominantním tématem této práce. Ostatně byla a je předmětem mnohých odborných reflexí včetně prací Rudolfa Steinera.¹ Předložená bakalářská práce představí kontext života waldorfské školy, tradic, slavností, a jejich význam.

Téma pro mne bylo atraktivním i z důvodu vlastní zkušenosti s waldorfským školstvím. Absolvovala jsem waldorfskou mateřskou a základní školou v Praze. Škola mi poskytla jiný vhled do vzdělávání a odlišně uchopený vzdělávací systém na rozdíl od klasického školství.

Práce je dělena do tří částí. V první části se text zabývá a sleduje vývoj jména Waldorf, tj. odkud název pochází, jak souvisí mocná dynastie Astorů s názvem a z jakého důvodu je tato dynastie spojena a propletena s waldorfskou školou. Zmiňuje se o rozvoji hotelu a poté stejnojmenné továrny Waldorf Astorie, se kterou je spojen její zakladatel Emil Motl.

Druhá část práce je zaměřena na historii, jež je nedílnou součástí a cestou k porozumění waldorfské pedagogiky jako celku. Zabývá se rozsáhleji životem samotného otce waldorfské pedagogiky Rudolfem Steinerem. Zahrnuje duchovní vědy: theosofie, Theosofickou společnost, anthroposofie a Anthroposofickou společnost a některé její aplikace. I přes to, že tyto vědy vznikly ve Spojených státech amerických a v Německu, následně se rozvinuly do celého světa. Text je zaměřen i na působení těchto společností v České republice, zdůrazňuje, že se nejedná pouze o zahraniční záležitosti, ale také o záležitost Čech. V textu je zařazena kapitola pojednávající o hermetismu, z nějž samotná

---

¹ STEINER, Rudolf. *Waldorfská pedagogika: metodika a didaktika : čtrnáct přednášek konaných ve Stuttgartě od 21. srpna do 5. září 1919 a závěrečný proslov ze 6. září 1919 u příležitosti založení Svobodné waldorfské školy*. Semily: Opherus, 2003. ISBN 80-902647-7-8.

theosofie a anthroposofie čerpá. V této části je rozepsáno téma sociální trojčlennosti, které je aplikací anthroposofie. Z trojčlennosti, ale nejen z ní, následně vzniká samotné jádro waldorfského školství. V následujících kapitolách práce uvádí stručný vývoj a vznik první Waldorfské školy², který poskytne vhled do historického kontextu a průlomové pedagogické myšlenky.

Poslední část bakalářské práce je věnována odlišnostem, znakům a rysům waldorfské pedagogiky. Poskytuje náhled do pestrého a zábavného života školy, který žákům vytváří ojedinělé a nezapomenutelné zážitky a vzpomínky na celý život.

Při vytváření bakalářské práce jsem se nejčastěji vracela ke knihám a autorům: Tomáše Zdražila³, jeho kniha *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925* a společně vytvořená kniha s Tomášem Boňkem⁴ *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Kniha Michala Nejedlého⁵ *Rudolf Steiner: muž, který uměl všechno*, mne spolu s Christophem Lindenbergem⁶ a jeho dílem *Rudolf Steiner* a dalšími provázela při orientaci a posloupnosti událostí ve Steinerově životě. Téma anthroposofie jsem zpracovávala z knih *Anthroposofie*, kterou sepsal Ivan Štampach⁷, Radomila Hradila⁸ s jeho knihami *Průvodce českou anthroposofií* a dalších. V poslední části jsem vycházela nejčastěji z knihy *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera. Obrazy a zprávy z celého světového hnutí waldorfských škol*. Která byla sepsána autory Fransem Carlgrenem a Zdeňkem Váňou⁹. Také jsem dohledávala informace na webech waldorfských škol a samozřejmě jsem text podložila více autory, avšak tito autoři jsou klíčovými pro mou práci. Život školy je sepsán i z vlastních

---

² Jestliže mluvíme o úplně první Waldorfské škole, založené roku 1919 píšeme vždy velké W.

³ ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4.

⁴ ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5.

⁵ NEJEDLO, Michael. *Rudolf Steiner: muž, který uměl všechno*. Praha: Krásná paní, 2010. ISBN 978-80-86713-67-0.

⁶ LINDENBERG, Christoph. *Rudolf Steiner*. Přeložil Josef MYSLIVEC. Ostrava: Opherus, 1998. ISBN 80-902647-0-0.

⁷ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Anthroposofie*. V Olomouci: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-431-0.

⁸ HRADIL, Radomil. *Průvodce českou anthroposofií*. Hranice: Fabula, 2002. ISBN 80-86600-00-9.

⁹ CARLGREN, Frans, VÁŇA, Zdeňk (ed.). *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera. Obrazy a zprávy ze světového hnutí waldorfských škol*. Praha: Baltazar 1991. ISBN 80-900307-2-6.

zkušeností, pravdivost je podložena weby waldorfských škol, nebo rozhovorem s pedagožkou¹⁰, která dlouhá léta působila na waldorfské škole.

---

¹⁰ Rozhovor proběhl v březnu roku 2024 v Praze.

1. Waldorf a jeho jméno

Waldorfské školy jsou známé po celém světě. Není kontinent, kde by se alespoň jedno takové školské zařízení nevyskytovalo. Ještě do roku 1919 bylo jméno Waldorf spojováno pouze s obchodní ekonomickou značkou. Jméno se však díky dlouholeté tradici waldorfského vzdělávání spojilo s pedagogikou a školami. Je všeobecně známo, odkud waldorfské školy převzaly své jméno, ale už méně známá je historie tohoto jména, které vzniklo dříve než název cigaretové továrny, kterou vlastnil Emil Molt. Nemohu se nezmínit alespoň v pár odstavcích o velice zajímavém původu a vzniku jména „Waldorf Astoria“, jež teprve od počátku dvacátého století získalo nové kulturní rozměry.

„První dohledatelná zmínka je v dokumentu z roku 770 n.l. v benediktinském klášteře v Lorsch. Nejspíše se jednalo o označení vesnice v lese obehnanou zdí, rašeliništěm, či močálem (Wall-Torf). Stále není jistý původ jména. Později se objevují jména Walldorf, Waldorf a Waltort, čímž můžeme odkazovat na církve (katolická, protestantská a reformovaná církev protestantská) a jejich preferování odlišných jmen.“¹¹

1.1 John Jacob Astor

V 18. století se v Německu ve městě Waldorfu (někde zmiňované jako Walldorf) narodil John Jacob Astor (1763-1848), který o šestnáct let později opustil rodný dům a se svým bratrem se vydal do Anglie prodávat hudební nástroje. Zde dlouho nepůsobil a rozhodl se pro plavbu do Ameriky, ve které po neúspěchu s hudebními nástroji začal úspěšně podnikat s kožešinami.¹² Jeho jméno se tak stalo proslulým. Obchodoval v Číně, což mu zajistilo značné zisky. První loď do Číny poslal na přelomu 18. a 19. století, a to se ukázalo jako velice výnosné. Kožešiny vyměňoval za čaj a další komodity jako hedvábí a jemné látky, o které byl v Americe veliký zájem.¹³ Investoval do newyorských nemovitostí a stal se tak nejbohatším mužem své doby. Založil knihovnu pro newyorské obyvatelstvo, která ve svém názvu nese jméno Astor library a později se spojila s Newyorskou veřejnou knihovnou.

---

¹¹ HOFRICHTER, Hansjörg. *Waldorf: jméno a jeho příběh*. Přeložil Olga VANCLOVÁ. Stuttgart: Pädagogische Forschungsstelle beim Bund der Freien Waldorfschulen, [2007?]. ISBN (Brož.). s. 19.

¹² YOUNGMAN, Anna. The Fortune of John Jacob Astor. *Journal of Political Economy* [online]. 1908, **16**(6), 345-368 [cit. 2024-03-27]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1820664>. s. 345.

¹³ Tamtéž s. 352.

John Jacob Astor (rozený Johann Jakob Astor) je zakladatelem úspěšné a bohaté dynastie, prosperující převážně v podnikání.

1.2 Významní členové dynastie Astorů

Jedním z nejúspěšnějších členů dynastie byl William Waldorf Astor (1848-1919), který po přestěhování do Anglie roku 1890 získal titul vikomta z hradu Hever.¹⁴ Dvakrát neúspěšně kandidoval do Kongresu. William Waldorf je též zakladatelem luxusního hotelu nesoucího název Waldorf Astoria, který byl otevřen roku 1893¹⁵. V jeho prostorech se zrodily počátky cigaretové firmy nesoucí identické jméno.

Nelze opomenout i další velice úspěšné členy Astorovy rodiny v anglo-americkém prostoru. Při tragické plavbě Titaniku zemřel John Jacob Astor IV., jeden z nejbohatších mužů té doby a nejbohatší muž na palubě. Za zmínku stojí John Jacob Astor V., nesoucí titul prvního barona z Heveru. Po vstupu do parlamentu koupil většinovou část londýnských novin *Times* a později se stal předsedou Rady britského tisku.¹⁶ První ženou, která zasedla v Dolní sněmovně, byla žena provdána do rodu Astorů Nancy Witcher Astor.¹⁷

---

¹⁴ THE EDITORS OF ENCYCLOPAEDIA, ed. Astor family. *Britannica* [online]. 2023 [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Astor-family>.

¹⁵ WHARTON, Annabel. Two Waldorf-Astorias: Spatial Economies as Totem and Fetish. *The Art Bulletin* [online]. 2003, **85**(3), 523-543 [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.2307/3177385>. s. 527.

¹⁶ THE EDITORS OF ENCYCLOPAEDIA, ed. John Jacob Astor. *Britannica* [online]. 2024 [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/John-Jacob-Astor-British-journalist-1886-1971>.

¹⁷ THE EDITORS OF ENCYCLOPAEDIA, ed. Astor family. *Britannica* [online]. 2023 [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Astor-family>.

1.3 Počátky cigaretové společnosti Waldorf Astoria

The Waldorf Astoria Segar Company vzniklo v suterénu sídla na Páté Avenue v New Yorku¹⁸. Tato společnost vyráběla exklusivní cigarety, které nabízeli hostům hotelu a náročným kuřákům, kteří ocenili kvalitu a eleganci spojenou s touto značkou. Za jejího zakladatele je považován úspěšný manažer hotelu George C. Boldt, později prezident Waldorf Astoria Hotel Company.¹⁹

Tabák se stal na přelomu století velice populárním, symbolizoval eleganci, zdravý životní styl, sport či cestování. Byl oblíbený a dostupný pro všechny. Ročně se zisky z cigaret pravidelně zvyšovaly, čímž se staly klíčové pro obchodní artikl. Během první světové války tabákové společnosti zásobovaly vojáky a tím vznikla generace závislá na nikotinu už od poměrně mladého věku. Za dobu války se poptávka po tabáku ztrojnásobila.

Tak Emil Molt, který po návratu z Řecka, pracoval v cigaretové továrně Georgi und Harr se po několika letech rozhodl a spolu s partnery založil roku 1906 vlastní cigaretovou továrnu Waldorf-Astoria Company m.b.H Cigarettenfabrik, Hamburg-Stuttgart.²⁰

1.4 Emil Molt

Pakliže ve své práci zmiňuji vývoj a historii jména Waldorf, nemohu opomenout ani další velice významnou a nenahraditelnou osobnost Emila Molta, zakladatele a ředitele továrny na cigarety Waldorf Astoria (ve Stuttgartu) a především iniciátora první Waldorfské školy. Emil Molt pocházel z chudých poměrů. V dětství mu zemřel otec a s matkou se přestěhoval ke strýci, který působil jako farář na venkově. Aby měl mladý Emil kvalitní

---

¹⁸ BOLDT, George. *Waldorf-Astoria, New York*. 1903. New York: Legare Street Press, 2021. ISBN 978-1019559949. s. 16.

¹⁹ WHARTON, Annabel. Two Waldorf-Astorias: Spatial Economies as Totem and Fetish. *The Art Bulletin* [online]. 2003, **85**(3), 523-543 [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.2307/3177385>. s. 542.

²⁰ ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4. s. 52.

vzdělání, rodina přesídlila do města Stuttgart, ve kterém navštěvoval gymnázium. Záhy jeho matka zemřela a Emil byl poslán do internátu, jež úspěšně dokončil. Brzy se postavil na vlastní nohy a díky svému odhodlání a vytrvalosti si vlastními silami získal cestu k profesnímu úspěchu. Na své cestě se setkal s Rudolfem Steinerem. V roce 1906 se stal, se svou ženou Bertou, členem Theosofické společnosti, o dva roky později vstoupili do Esoterní školy²¹ a stali se tak osobními žáky Rudolfa Steinera. Impulzem založit první Waldorfskou školu, bylo jeho vědomí tragiky dělnické třídy, která pro nedostatek peněz neměla přístup ke vzdělávání majetných.²²

Molt původně zamýšlel zavést kurzy pro zaměstnance. Nabídl jim kurzy v rámci pracovní doby, které byly pokládány za dobu pracovní a tedy propláceny. K vedení těchto hodin Molt oslovil pedagoga Herberta Hana, který byl též příznivcem Rudolfa Steinera a jeho přednášek. Časem nebylo možné celé kurzy proplácet (dělníci si měli půlku doplácet ze svých peněz) a tím opadla, až zcela vymizela návštěvnost těchto kurzů. Zaměstnanci ale nadále zůstávali nadšení ze získaných zkušeností a prosili o školu pro děti, která by byla vedena ve stejném duchu. Můžeme toto považovat jako jeden z důvodů, proč Emil Molt přichází za Steinerem s nabídkou vytvořit novou školu pro děti dělníků továrny Waldorf Astoria.

---

²¹ ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4. s. 54.

²² ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4. s. 54.

2. Rudolf Steiner

Muž, který ve světě vyvolává rozmanité názory, filosof, theosof, zakladatel anthroposofie, tvůrce mnoha impulzů, a především zakladatel první Waldorfské školy. Pro mnohé idol a vizionář. Jeho jméno je známo po celém světě. Bývá nazýván „dítětem své doby“²³. Ve dvacátém století byl jedním z nejplodnějších autorů přednášejících na filosofická témata.²⁴

Jeho myšlenky a práce mají hluboký dopad na mnoho oblastí lidského života, od vzdělávání a zemědělství po umění a medicínu. Pro mnohé idol, vizionář a myslitel, jehož příspěvky k duchovnímu a intelektuálnímu rozvoji člověka jsou stále inspirativní. Steinerův přístup je založen na syntéze duchovních tradic, vědeckého myšlení a uměleckého vnímání světa. Jeho anthroposofická filozofie zdůrazňuje význam duchovního poznání a seberealizace pro individuální a společenský rozvoj. Projevuje se v oblastech jako je anthroposofická medicína, anthroposofická pedagogika – waldorfské školy, anthroposofická architektura a zemědělství. V oblasti pedagogiky je Steinerova práce obzvlášť významná. Založil waldorfský pedagogický systém, který klade důraz na individuální potenciál každého žáka a rozvoj jeho duchovních, emocionálních a intelektuálních schopností. Tento přístup je založen na pochopení fází duchovního vývoje dítěte a na podpoře celistvého rozvoje dítěte.

Steinerova díla jsou často náročná a obsáhlá, ale přinášejí hluboké poznání do oblasti duchovního a kulturního rozvoje. Jeho myšlenky jsou stále studovány, diskutovány a aplikovány v různých oblastech lidské činnosti, což může svědčit o jejich trvalém významu a aktuálnosti pro jeho následovatele.

---

²³ DHONDT, Pieter, Nele van de VIJVER a Pieter VERSTRAETE. The Possibility of an Unbiased History of Steiner/Waldorf Education? *Cambridge University Press* [online]. 2015, **24**(4), 639-649 [cit. 2024-07-13]. Dostupné z: doi:10.1017/S0960777315000387. s. 639.

²⁴ PAULL, John. Rudolf Steiner: From Theosophy to Anthroposophy (1902-1913). *European Journal of Theology and Philosophy*. 2022, **2**(5), 8-17. ISSN 2736-5514. s. 8.

2.1 Životopisné údaje

Rudolf Steiner se narodil 27. února 1861 v Kraljevci (v dnešním Chorvatsku), tehdy součástí rakouské monarchie. Byl prvním dítětem železničního telegrafisty Johanna Steinera a jeho ženy Francisky.²⁵ Jeho otec velmi dbal na vzdělání a po rozepři s učitelem na vesnické škole začal Rudolfa vyučovat sám. Výuka probíhala v nádražní budově, ve které jeho otec pracoval. Jezdící vlaky Steinera velice fascinovaly a snažil se od útlého věku pochopit mechanickou stránku života a přírodní zákony. V brzkém věku prokázal předčasnou vyspělost, naučil se brzy číst a v sedmi letech začal pravidelně navštěvovat školu ve městě Neudörf. Pro svou zdatnost ve čtení si už jako malý mohl půjčovat různé učebnice. Významným podnětem pro něj byla učebnice geometrie, která v něm vyvolala hluboké prožitky: „*Moci něco chápat čistě v duchu mi poskytovalo vnitřní štěstí. Víím, že díky geometrii jsem poprvé poznal štěstí.*“²⁶ Svou schopnost samoučení uplatňoval v poznávání právě geometrie, ale také filozofie, analytické geometrie, zeměpisu a v dalších vědních oborech. Toto nadání sebeřízení v oblasti učení se stalo charakteristickou vlastností, která ho doprovázela po celý život.²⁷

Ve vídeňském Novém Městě začal navštěvovat reálnou školu, kde ho nejvíce zaujalo studium přírodních věd. Jelikož už v mladém věku objevoval rozdíly mezi technickým světem a světem víry, není divu, že později jako soukromý učitel vyučoval převážně matematiku a přírodovědecká témata.²⁸

Jeho další kroky vedly ke studiu na Vysoké škole technické ve Vídni. Hlavními předměty byly: matematika, fyzika, botanika a chemie. Dále se věnoval i filozofii, dějinám a literatuře.²⁹

Od svých čtrnácti let Steiner doučoval děti i dospělé, a tak se více seznamoval s učební látkou. Díky práci, kterou si obstaral hlavně z finančních důvodů, poznával a rozšiřoval své vzdělání a objevoval nové zájmy. Takto učil a doučoval šest let. Nejdéle

---

²⁵ NEJEDLO, Michael. *Rudolf Steiner: muž, který uměl všechno*. Praha: Krásná paní, 2010, s. 7. ISBN 978-80-86713-67-0.

²⁶ STEINER, Rudolf. *Má cesta životem*. Olomouc: Michael, 2000. ISBN 80-86 340-08-2. s. 17.

²⁷ STEHLIK, Thomas. *Waldorf Schools and the History of Steiner Education: An International View of 100 Years*. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 9783030316303. s. 3.

²⁸ Tamtéž s. 3.

²⁹ OGLETREE, Earl. Rudolf Steiner: Unknown Educator. *The Elementary School Journal* [online]. 1974, 74(6), 344-351 [cit. 2024-04-25]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1000778>. s. 345.

působil v rodině Spechtových, kde vyučoval čtyři jejich chlapce. Obzvláště jedenáctiletého Otta, který měl hydrocefalické postižení a jeho výuka byla náročná, avšak pro Steinera se stala výzvou, která mu odhalila souvislost mezi duševně-duchovními silami a fyziologií těla. Později se z Otty stal lékař.³⁰

Roku 1890 se přestěhoval do Výmaru, kde několik let pracoval v Goetheově a Schillerově archivu³¹. Jakožto archivář se zde zaobíral přírodovědeckými spisy Goetha, jehož pohled na vesmír a přírodu Steinera zásadně ovlivnil. Píše své první knihy a svou nejdůležitější práci Filozofie svobody a dále získává doktorský titul filozofie na Univerzitě v Rostocku³². Později se seznamuje se svou první manželkou Annou Eunikeovou.

Po skončení práce v archivu se přestěhoval v roce 1897 do Berlína, ve kterém spravoval kulturní časopis Literární magazín³³. Opět se vrací k pedagogické činnosti. Začal vzdělávat dospělé v dělnické škole a později učil i v soukromé třídě ve vyšší dívčí škole.

Rozhodující událostí v jeho životě nastalo při setkání s Theosofickou společností. Po několika odpřednášených kurzech byl roku 1902 osloven, zda by převzal funkci generálního tajemníka³⁴. Napsal knihu Theosofie, v níž se formují úvahy nad jeho budoucí anthroposofií. V knize dochází k názoru, že „je třeba vyjít od všeobecného poznání člověka k individuálnímu poznávání člověka“³⁵. Steiner přednášel nejen pro členy společnosti, ale i pro veřejnost. Ročně procestoval desítky měst, z nichž některé navštívil dokonce vícekrát. Jedním z měst byla i Praha, do které za svůj život zamířil hned několikrát. Na jednu z přednášek odehrávající se v Obecním domě, si ho přišel poslechnout i nejznámější fyzik na světě Albert Einstein, který v té době působil na pražské německé univerzitě³⁶. S pomocí

---

³⁰ ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4. s. 23.

³¹ NEJEDLO, Michael. *Rudolf Steiner: muž, který uměl všechno*. Praha: Krásná paní, 2010, s. 17. ISBN 978-80-86713-67-0.

³² OGLETREE, Earl. Rudolf Steiner: Unknown Educator. *The Elementary School Journal* [online]. 1974, 74(6), 344-351 [cit. 2024-04-25]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1000778>. s. 345.

³³ STEINER, Rudolf. *Má cesta životem*. 2000. MICHAEL, 2000. ISBN 80-86 340-08-2. s. 237.

³⁴ STAUDENMAIER, Peter. Race and Redemption: Racial and Ethnic Evolution in Rudolf Steiner's Anthroposophy. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions* [online]. 2008, 11(3), 4-36 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/10.1525/nr.2008.11.3.4>. s. 6.

³⁵ NEJEDLO, Michael. *Rudolf Steiner: muž, který uměl všechno*. Praha: Krásná paní, 2010. ISBN 978-80-86713-67-0. s. 21

³⁶ ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5. s. 103.

Marie von Sivers, která mu byla velice blízkou přítelkyní a později se stala jeho ženou, založil měsíčník *Luzifer*³⁷. Kromě přednášek se aktivně věnoval divadlu, literatuře, hudbě či sochařství.

V rámci Theosofické společnosti existovala Esoterní škola, kterou Steiner od roku 1904 vedl. Žákům této školy bylo poskytováno duchovní školení s příslušnou výukou. Později se zde setkal s Emilem Moltem a jeho ženou.

V Theosofické společnosti vyvrcholily spory mezi ní a křesťansky založenou skupinou působící okolo Steinera, načež se oddělil od Theosofické společnosti a založil v roce 1913 vlastní Anthroposofickou společnost. Centrum této společnosti se původně mělo nacházet v Mnichově, ale naskytla se příležitost získat pozemek ve Švýcarském Dornachu, který se ukázal být lepší volbou. Steiner na pozemku vytvořil architektonický návrh sídla nazvané Goetheanum, které se stalo centrem pro anthroposofii. Na tomto místě se rozvinula eurytmie, jakožto nové pohybové umění.

V období válečném Steiner i nadále přednášel. Zaměřoval se stále víc na téma zejména střední Evropy a viděl její účel v propagaci a interpretaci konceptu individuální svobody. V těchto letech se zrodila myšlenka na ideu sociální trojčlennosti³⁸, která je poté předána vůdčím politickým osobnostem v Bavorsku a Rakousku.³⁹ Lindenberg toto považuje za „ústřední myšlenku anthroposofie“⁴⁰. Na tomto konceptu sociální trojčlennosti byla zanedlouho založena waldorfská pedagogika.

V poválečné době v roce 1919 Rudolf Steiner přednášel na žádost majitele továrny Emila Molta v továrně na tabák Waldorf Astoria. O několik měsíců později byla zřízena první Waldorfská škola.⁴¹

Rudolf Steiner se nadále věnoval svým přednáškám a kurzům, prostřednictvím nichž šířil své ideje a myšlenky anthroposofie. V Dornachu roku 1923 byl svolán sjezd anthroposofů, na kterém byla založena Svobodná vysoká škola pro duchovní vědu. Po značném vyčerpání byl upoután na lůžko a později 30. března 1925 v Dornachu umírá.

---

³⁷ NEJEDLO, Michael. *Rudolf Steiner: muž, který uměl všechno*. Praha: Krásná paní, 2010. ISBN 978-80-86713-67-0. s. 23.

³⁸ Viz příslušná kapitola.

³⁹ ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4. s. 37.

⁴⁰ LINDENBERG, Christoph. *Rudolf Steiner: 1915-1925*. 2. Verlag Freies Geistesleben, 1997. ISBN 3772515517. s. 588.

⁴¹ Viz příslušná kapitola.

2.2 Theosofie

Steinerova anthroposofie zahrnuje mnoho prvků z theosofie, vychází z ní a udává směr rozvoji Steinerovy duchovní vědy, přednášky, pedagogiky a mnoho dalších. Theosofie v životě Rudolfa Steinera hrála významnou roli, a proto je nezbytné rozvést tuto nauku v kapitolách, v nichž postupně vysvětlím její vývoj a význam.

Stejně jak tomu je u anthroposofie, i theosofie není náboženstvím, nýbrž naukou. Znovu ji dává do popředí Helena Petrovna Blavatská. Název vznikl z řeckých slov *sofia*, neboli moudrost, a *theos* jakožto bůh či božská bytost, avšak nejedná se o slovo Bůh jak ho známe dnes. Z tohoto důvodu může docházet ke špatnému a nepřesnému překladu názvu *Theosofia*, není to „moudrost Boha“, ale nýbrž „Božská moudrost“, tedy moudrost, kterou mají bohové.⁴²

„Moudrost, jež přesahuje smyslovou skutečnost a zjevuje mu jeho podstatu a určení, nazývána božskou moudrostí či theosofií. Pozorování duchovních dějů v lidském životě a ve vesmíru lze označit jako duchovní vědu.“⁴³

Theosofie aplikuje motto: „Není vyššího náboženství, než pravda.“⁴⁴ Také je rozdělena podle starověkého systému do dvou částí na část exoterickou a esoterickou. Dle slov samotné Blavatské: „*Theosofie je stará jako svět, jak její učení, tak její etika, a je to také nejširší a nekatoličtější systém vůbec.*“⁴⁵ „*V theosofii se jedná o pokus obnovit staré vědění o duchovních bytostech a silách ve světě, vědění o božském světě, neboli o obnovu božské moudrosti.*“⁴⁶

---

⁴² BLAVATSKÁ, Helena Petrovna. *Klíč k theosofii*. Praha: Stratos, 1996. ISBN 80-85962-08-X. s. 3.

⁴³ STEINER, Rudolf. *Theosofie: úvod do nadmyslového poznání světa a určení člověka*. 2. vyd. Přeložil Zdeněk VÁŇA. V Praze: Baltazar, 1992. ISBN 80-900307-5-0. s. 17.

⁴⁴ BLAVATSKÁ, Helena Petrovna. *Klíč k theosofii*. Praha: Stratos, 1996. ISBN 80-85962-08-X. s. 7.

⁴⁵ Tamtéž s.7.

⁴⁶ ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5. s. 18.

2.2.1 Theosofická společnost

Theosofická společnost byla založena v New Yorku dne 17. listopadu roku 1875. Jejím zakladatelem byla Helena Petrovna Blavatská, pocházející z ruského rodu. Ve svých sedmnácti letech uprchla a vstoupila do světa okultismu. Už od dětství se zabývala spiritismem a vytvořila si k němu blízký vztah⁴⁷. Stala se v něm médiem⁴⁸. Dva roky před založením společnosti přijela do Ameriky, ve které se seznámila s právníkem Henry Steel Olcottem, ten se později stal prvním prezidentem Theosofické společnosti. Společně se soustředili na hermetismus a esoterismus. Cílem té doby bylo odvrátit svět od materialismu k duchovnímu poznání, nebo v tomto případě k duchovním vědám. Po selhání spiritismu, který nakonec materialismu podlehl, vstupuje do popředí theosofie. Pomohlo tomu i přesídlení společnosti do Indie, které se uskutečnilo v roce 1879. Odtud po značných sporech ve společnosti Blavatská odešla do Anglie a vyučovala v Esoterní škole. Po pár letech v Londýně zemřela, čímž započaly velké rozpory uvnitř Theosofické společnosti.⁴⁹

Po smrti H.S. Olcotta převzala místo předsedy Theosofické společnosti Annie Besantová. Snažila se o obnovu buddhismu v Ceylonu a spatřovala nového mesiáše v Džiddu Krišnamurtího, čímž ale zavinila rozkol, odmítnutí a nelibost theosofů z Evropy. Tímto začaly neshody v dosud slibné Theosofické společnosti.⁵⁰

Způsob, jakým byly získávány duchovní poznatky v theosofických kruzích, se lišil od spiritismu. Zatímco ve spiritismu se média často používala veřejně, v theosofických kruzích se upřednostňovala selektivní komunikace v uzavřených kruzích probíhající interně. Teprve poté byla sdělení zprostředkována těmito médii zpřístupněna širší veřejnosti. Tato

---

⁴⁷ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-798-1. s. 228.

⁴⁸ „Médium je komunikační kanál, obecněji řečeno dopravní kanál. Výraz médium evokuje tajemný svět magie.“ Citováno z: DOUBRAVA, Lukáš. Hlas Boží a magická vševědounost. *Dingir*. 2002, 5(4), 32-35. ISSN 1212-1371. s. 32-35.

⁴⁹ ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5. s. 17-20.

⁵⁰ ŠTAMPACH, Ivan O. Počátky moderního theosofického hnutí. *Dingir*. 2008, 11(1), 12-13. ISSN 1212-1371. s. 12-13.

metoda byla typická i pro další okultní řády a společnosti. Nejvýznamnějším médiem ve společnosti byla sama H.P. Blavatská.⁵¹

V Theosofické společnosti neplatila žádná pravidla pro členy, která by určovala, jakého vyznání musí či nesmí být. Členové byli plně svobodní, mohli se hlásit k jakémukoliv náboženství či filozofii. Proto cíle a zásady Společnosti byly stanoveny následně: „1. Přispět k vytvoření jádra všeobecného bratrství lidstva bez rozdílu víry, pohlaví a stavu. 2. Podporovat srovnávací studium soustav náboženských a pěstění filosofie a vědy. 3. Poznávat duchovní zákony a síly, dřímající v člověku a celé přírodě. Theosofická společnost má být sdružením lidí usilujících o poznání pravdy vzhledem k nejvyšším statkům života.“⁵²

2.2.2 Theosofická společnost v České republice (v Praze)

Už na přelomu 70. a 80. let se v Praze vyskytovaly spolky, které vyhledávaly duchovno, spiritualitu a poznání, které by jim poskytlo větší pochopení a hlubší porozumění. Vznikaly spolky spirituální a okultní, ale některým to stále nestačilo a toužily po něčem, možná můžeme říci hlubším, komplikovanějším, či tajemnějším. Zmíněné tajemno pak objevil baron Leonhardi v theosofii. Své poznatky navrhl aktivním členům spiritistických spolků, jež theosofie oslovila. A tak na konci 80. let vznikla lóže nesoucí název U modré hvězdy⁵³, která neměla více než deset účastníků, z nichž pouze tři hovořili česky. Důležitým členem v této lóži byl Gustav Meyer. Volně přeložil několik theosofických knih, například Věda dechu od samotné H.P. Blavatské. Lóže po nedlouhé době zanikla a o dva roky později vznikl Theosofický spolek, avšak už v jiné sestavě.⁵⁴

Dne 28. října roku 1897 vznikl Theosofický spolek v Praze, v jehož čele stál Alois Koch. Stalo se tak, když bylo povoleno veřejné působení okultních spolků rakouskými úřady. Ovšem Praha nebyla jediným městem, kde se rozšiřovala theosofie. Theosofické

---

⁵¹ ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5. s. 18.

⁵² Tamtéž s. 18-19.

⁵³ SANITRÁK, Josef. Cesty české theosofie. *Dingir*. 2008, 11(1), 14-16. ISSN 1212-1371. s. 14.

⁵⁴ ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5. s. 21-27.

skupiny vznikaly v Brně, Jablonci nad Nisou, Ústí nad Labem, Chebu, Teplicích a dalších městech. Všechna sdružení byla svobodná a volná, nezávislá na žádném organizačním celku. Spojovalo je pouze Mezinárodní theosofické sbратření založené téhož roku v Mnichově. V jeho čele stál Franz Hartmann, který se zaměřoval na německy mluvící obyvatele a členy. Na začátku v Praze aktivně přednášel a působil.⁵⁵

Theosofický spolek se zaměřoval hlavně na čtení textů, společné studium, spolkové činnosti a na přednášky. Témata přednášek se týkala zmíněných hlavních zájmů a cílů Theosofické společnosti. Spolek se skládal převážně ze členů střední vrstvy, hlavně úředníků a učitelů. Přednášky se konaly v prostorách hotelů, kaváren nebo restaurací, které si museli pronajímat. Působila zde také Pavla Moudrá, která se proslavila svými skvělými překlady nejznámějších literárních děl slavných autorů jako byl Dickens, Scott, Rochefort a další.⁵⁶

Theosofický spolek se během let 1905-1908 začal měnit. Hlavní předseda, prezident Alois Koch, zemřel a jeho místo převzal Jan Bedrníček-Chlum. Ten se začal přiklánět k německé sekci Theosofické společnosti, která byla pod vedením právě Rudolfa Steinera. To zapříčinilo rozruch a nepokoje ve spolku. Tak došlo k připojení se ke společnosti sídlící v Adyaru díky Rudolfu Steinerovi, který v procesu sehrál významnou roli. Změnil se i název z Theosofického spolku na Českou společnost theosofickou v Praze⁵⁷. Od tohoto momentu začal Steiner pravidelně navštěvovat Prahu.⁵⁸

2.2.2.1 Hermetické směry

Pakliže se ve své práci zaměřuji na historicko-teologický základ vzniku waldorfských škol, ráda bych do části teologické zahrнула i okultní vědy. Anthroposofie a theosofie na nich z části staví své cíle, zásady a myšlenky, které prezentují v upravené podobě jejich následovníkům. Jen v pár větách se tu zmíním, co znamenají okultní vědy. Nebudu se

---

⁵⁵ SANITRÁK, Josef. Cesty české theosofie. *Dingir*. 2008, **11**(1), 14-16. ISSN 1212-1371. s. 15.

⁵⁶ ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5. s. 59.

⁵⁷ SANITRÁK, Josef. Cesty české theosofie. *Dingir*. 2008, **11**(1), 14-16. ISSN 1212-1371. s. 15.

⁵⁸ ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5. s. 63-64.

zaměřovat na jejich historii a vývoj, jak tomu bylo doposud, ale pokusím se o co nejlepší shrnutí, které bude sloužit k lepšímu pochopení a porozumění těmto vědám.

Hermetismus představuje organizovaný systém, z něhož plynou tři proudy: astrologie, alchymie a magie. Ty ovšem postupem času začaly být vnímány jako samostatné disciplíny⁵⁹. V případě že bychom se pokusili popsat ho v širším kontextu, mohli bychom se zejména zmínit o *esoterismu*, který označuje interní, skryté nebo dokonce utajené poznání, k němuž se dostáváme prostřednictvím iniciace, proměny mysli a života, jeho komunikačním prostředkem jsou především symboly a obrazy (podobenství nebo mýty). „*Hermetismus* je chápán jako teoretické a naukové jádro západního esoterismu. Základním bádáním je předpoklad analogie makrokosmu a mikrokosmu, jenž má společné s astrologií i alchymií. Dále předpokládá existenci duchovní podstaty světa, ze které vše vychází a je základem všeho. Z toho vyplývá možnost mikrokosmického ovlivňování makrokosmu, které se děje prostřednictvím „astrálu“- prostor, který je světem duší všech bytostí a věcí. Cílem hermetika je získávat vyšší formy bytí a vědomí a nakonec se navrátit do původní jednoty. Poznávat skryté souvislosti a odhalovat řád. Je to životní způsob, jak dosáhnout jednoty člověka a kosmu.“⁶⁰

V některých obdobích, například v 19. století, byl tento obor označován termínem *okultismus* (z latinského *occultus*, neboli skrytý). Ačkoliv můžeme diskutovat o jednotlivých hermetických naukách a umění samostatně, musíme si uvědomit, jak jsou propojené. Například mág může naplánovat významný evokační rituál na astrologicky vhodný čas a přitom využít kabalistické symboly⁶¹.⁶²

---

⁵⁹ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-798-1. s. 157.

⁶⁰ Tamtéž s. 157-158.

⁶¹ Například písmo hebrejské abecedy vykládané jako samostatné principy tvoření, je využíváno v magických operacích. Na tarotových kartách interpretují symboliku jednotlivých arkán. Citováno z: ŠTAMPACH, Ivan. Hermetismus. *Dingir*. 2004, 7(3), 84-87. ISSN 1212-1371. s. 86.

⁶² ŠTAMPACH, Ivan. Hermetismus. *Dingir*. 2004, 7(3), 84-87. ISSN 1212-1371. s. 84-87.

2.3 Anthroposofie

Anthroposofie je duchovní věda a myšlenkový směr Rudolfa Steinera, který spojuje vědu s náboženstvím, je důležité dodat, že se nejedná o náboženství. Název vznikl ze dvou řeckých pojmů *anthropos* neboli člověk a *sofia*, jakožto moudrost. Tedy moudrost o člověku, ta „...*chce v člověku probouzet schopnosti, síly, které jsou mu předurčeny, jejichž získání však není automaticky dáno.*“⁶³ 64

Ke vzniku anthroposofie Steinera inspirovalo a dovedlo několik životních událostí. Během života byl ovlivněn a fascinován Johannem Wolfgangem von Goethem, jenž velice dobře propojoval racionální poznání s přírodními vědami a filosofií. Také byl zaujat německými filozofy Johannem Fichtem a Frederichem Schellingem, ten zdůrazňoval Já, jako svobodné, protože určuje sebe samo. Velice podnětné pro něj bylo střetnutí a působení v Theosofické společnosti, která předávala svým následovníkům praktiky, jež je dovedou k duchovnímu poznání neboli prozření, což bylo pro Steinera stěžejní. Steinerovy myšlenky na anthroposofii se zrodily právě během působení ve společnosti. Avšak realizace idejí nastala až po odchodu Rudolfa Steinera z Theosofické společnosti roku 1912. Tyto dva duchovní myšlenkové směry jsou si blízké a podobné, což je patrné z literatury, v níž se počátky anthroposofie Rudolfa Steinera zrodily.

Steiner napsal tři stěžejní spisy, ve kterých rozvíjí myšlenky anthroposofie. První z nich je kniha Theosofie⁶⁵, kterou vydal roku 1910. Zde popisuje své pojetí trojčlenné podstaty člověka. Dále vychází spis ke knize Theosofie pod názvem Tajná věda⁶⁶, v němž se

---

⁶³ HRADIL, Radomil. *Průvodce českou anthroposofií*. Hranice: Fabula, 2002. ISBN 80-86600-00-9. s. 12.

⁶⁴ Tamtéž s. 12-14.

⁶⁵ STEINER, Rudolf. *Theosofie: úvod do nadsmyslového poznání světa a určení člověka*. 2. vyd. Přeložil Zdeněk VÁŇA. V Praze: Baltazar, 1992. ISBN 80-900307-5-0.

⁶⁶ STEINER, Rudolf a Zdeněk VÁŇA. *Tajná věda v nástinu*. Hranice: Fabula, 2010, s. [1a]. ISBN 978-80-86600-84-0.

zaměřuje na jeden aspekt z předchozího díla a rozvíjí jej⁶⁷. Posledním ze stěžejních spisů je též z roku 1910 *O poznání vyšších světů*⁶⁸. Ten se zabývá metodou duchovní skutečnosti.⁶⁹

Anthroposofie navazuje na spirituální směr rosikrucianství, které netradičně vykládá křesťanství a doplňuje jej hermetickými motivy⁷⁰. Oba směry vedou ke změně bytosti a k hlubokému porozumění Kristova učení. Jedná se o proces duchovně-duševní proměny, kterou Steiner v této cestě spatřoval⁷¹. Myšlenky rosikrucianství, které podporovaly kvalitnější vzdělání, jež by pozvedlo situaci lidstva, sdílel i Jan Amos Komenský⁷².

Anthroposofické učení usiluje o objektivní pochopení duchovního světa prostřednictvím duchovní vědy. Tato věda usiluje o odhalení jak samotné podstaty světa, tak i jeho skrytých pravidel. Pro dosažení takového poznání je nezbytné pečlivě se připravit a systematicky se vyškolit v meditaci neboli tak zvané „meditativní stezce“. Skrze meditaci lze podle této perspektivy proniknout až ke kronice Akáša (paměť světa), kterou měl Rudolf Steiner údajně využívat k získání znalostí a formulování svých závěrů.⁷³

Od roku 1917 se Steiner dívá a předává anthroposofii prostřednictvím tří různých perspektiv, které se opírají o koncept trojčlennosti lidského bytí. Tento koncept je nejdůkladněji rozpracován v kurzu „Všeobecná nauka o člověku“, který se konal pro učitele waldorfské školy v roce 1919. Celkově Steiner naznačuje, že filosofický problém spojení těla a duše by měl být zkoumán jako vztah těla, duše a ducha. Tvrdí, že tento vztah by neměl být chápán a zkoumán jednostranně.⁷⁴

Nejnámější praktickou aplikací anthroposofie jsou waldorfské školy (waldorfská pedagogika⁷⁵), eurytmie, Obec křesťanů, anthroposofická medicína, farmacie,

---

⁶⁷ Rozvíjí lidskou strukturu bytosti a líčí anthroposofický obraz vývoje člověka, jenž má být souběžný s vývojem kosmu. Citováno z: ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Anthroposofie*. V Olomouci: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-431-0. s. 16.

⁶⁸ STEINER, Rudolf. *O poznávání vyšších světů. Stupně vyššího poznání*. 2. vyd. Praha: Baltazar (nakladatelství), 1993. ISBN 80-85791-03-X.

⁶⁹ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Anthroposofie*. V Olomouci: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-431-0. s. 16-17.

⁷⁰ Tamtéž s. 12.

⁷¹ STEINER, Rudolf. *Anthroposofické vůdčí myšlenky*. Anthroposofická společnost v České republice, 2014. ISBN 978-80-906056-0-2. s. 14-28.

⁷² MCINTOSH, Christopher, Colin WILSON a Markéta CUKROVÁ. *Rosenkruciáni: historie, mytologie a rituály okultního řádu*. Praha: Trigon, 1997. ISBN 80-86159-00-0. s. 84.

⁷³ Tamtéž. s. 233.

⁷⁴ STEINER, Rudolf. *Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky*. Ioanes, 1996. ISBN 80-902100-1-5. s. 19-41.

⁷⁵ Viz příslušná kapitola.

biodynamické zemědělství a další⁷⁶. Medicínu tohoto druhu uvedl Steiner spolu s lékařkou Itou Wegmanovou. Společně dali základ anthroposofické medicíně. Založili farmaceutickou laboratoř, ze které postupně vznikly samostatné podniky s názvem Weleda.⁷⁷

2.3.1 Anthroposofická společnost

První Anthroposofická společnost vzešla z Theosofické společnosti. Byla neformálně založena 28. prosince 1912 v německém Kolíně nad Rýnem, ustanovila se pod Steinerovým vedením. Na generálním shromáždění v Berlíně byla pak roku 1913 oficiálně ustanovena.⁷⁸ V této společnosti byl však Steiner pouze učitelem, nikoliv členem. Udává se, že na začátku měla společnost až tři tisíce členů a v jejím vedení stála budoucí Steinerova žena Marie von Sivers, Michael Bauer a Carl Unger.⁷⁹

Okolo dvacátých let začalo ve společnosti vznikat napětí. Staří a mladí členové měli protikladné názory a myšlenky, což podryvalo harmonii celku. Steiner to konstatoval s tím, že je Anthroposofická společnost protkána sektářskými sklony⁸⁰. Vedení, kterým bylo pověřeno tříčlenné předsednictvo, selhalo. Společnost se začala rozpadat. Vše se ještě více vyeskalovalo po ničivém požáru Goetheana na přelomu roku 1922–1923 o silvestrovské noci. Steiner v tom spatřoval obnovu pro Anthroposofickou společnost, a tak byl později tohoto roku svolán vánoční sjezd anthroposofů, který se konal ve švýcarském Dornachu. Zde byla založena druhá Anthroposofická společnost, která nesla nový název „Všeobecná anthroposofická společnost“. Spolu s ní vznikla i Vysoká škola duchovní vědy, která měla

---

⁷⁶ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Anthroposofie*. V Olomouci: Votobia, 2000, s. 15. ISBN 80-7198-431-0.

⁷⁷ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Anthroposofie*. V Olomouci: Votobia, 2000, s. 42. ISBN 80-7198-431-0.

⁷⁸ LINDENBERG, Christoph. *Rudolf Steiner*. Přeložil Josef MYSLIVEC. Ostrava: Opherus, 1998. ISBN 80-902647-0-0. s. 97.

⁷⁹ Founding of the Anthroposophical Society and cultural initiatives 1912-1923. *Goetheanum* [online]. [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20151127020720/http://www.goetheanum.org/Founding-the-Anthroposophical-Society-1912-1923.123.0.html?&L=1>.

⁸⁰ LINDENBERG, Christoph. *Rudolf Steiner*. Přeložil Josef MYSLIVEC. Ostrava: Opherus, 1998. ISBN 80-902647-0-0. s. 131.

nahradit dřívější esoterní kroužky⁸¹. Steiner ve společnosti a vysoké škole převzal předsednictví a stal se poprvé členem.⁸²

Sídlem obou společností bylo a je (staré a nové) Goetheanum v Dornachu ve Švýcarsku, které stále slouží organizaci a vzdělávacímu středisku dodnes. Je sídlem Svobodné vysoké školy pro duchovní vědu a nachází se zde i centrum umění.⁸³

Vznik Anthroposofické společnosti můžeme považovat jako důsledek zájmu a potřeb lidí sdílejících anthroposofické ideje a principy, aby se organizovali, sdíleli zkušenosti a podporovali se navzájem v jejich duchovním a intelektuálním rozvoji.

2.3.2 Anthroposofická společnost v České republice (v Praze)

Pražská Anthroposofická společnost vychází z pražské Theosofické společnosti. Významnou osobností ve vývoji anthroposofie (a theosofie) v České republice (konkrétně v Praze) byla Berta Fantová. Účastnila se přednáškového cyklu Rudolfa Steinera v Mnichově roku 1912, zde Steiner promluvil k posluchačům o založení nové Anthroposofické společnosti, která by byla nezávislá na dosavadní společnosti Theosofické. Berta Fantová se v Mnichově seznámila s Mathildou Schollovou, která o pár měsíců později významně přispěla k založení Anthroposofické společnosti v Německu, a pozvala ji do Prahy na přednáškový cyklus, na němž poté více než týden přednášela. Dle slov Josefa Klímy se celý cyklus nesl v náznaku agitace k založení Anthroposofické společnosti. A tak někteří toto mohou pokládat za první kroky vedoucí k založení Anthroposofické společnosti. Tímto by Praha byla už o celý měsíc napřed před Berlínem či Kolínem nad Rýnem.⁸⁴

Oficiální název pražské Anthroposofické společnosti nesl jméno „Německá anthroposofická společnost Bolzano v Praze“. Tato společnost byla povolena až v září roku 1913. O měsíc později vznikl spolek Studium (roku 1915 „Anthroposofická společnost

---

⁸¹ HRADIL, Radomil. *Průvodce českou anthroposofií*. Hranice: Fabula, 2002, s. 29. ISBN 80-86600-00-9.

⁸² Z historie anthroposofie. *Anthroposofická společnost v České republice* [online]. [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: <https://www.anthroposof.cz/online/anthroposofie>.

⁸³ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1. s. 234.

⁸⁴ ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5. s. 106 -108.

Studium“), který působil převážně mezi česky mluvícími obyvateli. Jelikož se jednalo o jeden spolek německý a jeden český, postupem let vznikla potřeba sjednocení. To se uskutečnilo až v roce 1925 (jiné zdroje uvádějí i rok 1924), a tak vznikla jednotná „Anthroposofická společnost v Republice československé“.⁸⁵

2.4 Trojčlennost sociálního organizmu

Vypuknutí první světové války mělo velký dopad na myšlenky Rudolfa Steinera. Bedlivě sledoval politickou situaci, která se během války odehrávala. V roce 1917 Spojené státy vyhlásily Německu válku. Byl to také rok ruské říjnové revoluce, postavily se proti sobě dvě velmoci Spojené státy a Sovětský svaz⁸⁶. V této době se ke Steinerovi obrátil z války zoufalý anthroposof hrabě Otto Lerchenfeld⁸⁷ s prosbou o radu, jak by se mohla Evropa zachránit před katastrofou. A tak Steiner začal rozpracovávat ideu sociální trojčlennosti⁸⁸.

Liberalismus, socialismus a demokratismus, tyto tři směry Rudolf Steiner začlenil do své myšlenky sociální trojčlennosti. Jeho nápad byl koncipován jako mírový program pro vůdčí politiky. Několik týdnů usilovně rozpracovával svou myšlenku, až z ní vzešel výsledek. Ten byl předán vrchním politikům, setkal se i se souhlasem některých z nich, avšak nikdy nebyl realizován. Steiner nadále pouze přednášel a šířil trojčlennost organizmu veřejnosti.⁸⁹

---

⁸⁵ ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5. s. 108, 109, 128

⁸⁶ Ruská říjnová revoluce roku 1917 vedla k pádu prozatímní vlády a k převzetí moci bolševiky. Tato událost měla hluboký dopad na světové dění, včetně vzniku Sovětského svazu. Spojené státy s dalšími spojenci podporovaly liberály během ruské občanské války, což vedlo k dlouhodobému nepřátelství mezi USA a SSSR. - FIGES, Orlando. *Lidská tragédie: ruská revoluce 1891-1924*. Praha: Beta-Dobrovský & Ševčík, 2000, s. 393. ISBN 80-86278-72-7. s. 393, 80.

⁸⁷ LINDENBERG, Christoph. *Rudolf Steiner*. Přeložil Josef MYSLIVEC. Ostrava: Opherus, 1998. ISBN 80-902647-0-0 s. 115.

⁸⁸ Tamtéž s. 115.

⁸⁹ ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5. s. 47.

Podle Steinera si musíme uvědomit individualitu člověka, jeho schopnosti a nadání, díky čemuž se z jedince stává sociální bytost, stává se tak prostřednictvím svých sociálně činných vlastností. Tato první sféra byla pojmenována jako *duchovní* či *kulturní*. Člověk se může rozvíjet pouze v úplné svobodě, proto k duchovnímu životu přiřadil právě liberalismus.⁹⁰

Avšak opak najdeme v *hospodářství*, druhé sféře trojčlennosti. Hospodářství se zabývá primárními lidskými potřebami, které je nutné uspokojit. Toho dosáhneme pomocí druhých lidí, kteří jsou součástí hospodářského procesu, tedy výroby, obchodu a nakonec spotřeby. Tímto se dostáváme k nutnosti sociálnosti, solidarity a bratrství. Tedy hospodářská sféra byla přiřazena k socialismu.⁹¹

Poslední sféra se týká lidské konexe s ostatními jedinci. Setkávání se s nimi na rovnocenné úrovni označuje jako *právní (státní)* život. Ten Steiner řadí k demokracii, jakožto principu spravedlnosti a rovnosti.⁹²

Ve svých idejích tímto uvádí v život opět heslo Velké francouzské revoluce: Svoboda, rovnost, bratrství. Svoboda se promítá v kulturním životě, rovnost je platná pro právní (státní) život a bratrství se odráží v hospodářství. Jakmile bychom promíchali, zaměnili nebo překročili tyto hranice, důsledkem bude chaos^{93, 94}

Své nápady stavěl na předchozím trojčlenném pojetí člověka neboli duchovně-duševně-tělesné bytosti, která ovšem není pouze individuální, ale přesahuje i do společenského života. *Duch* dle Steinera představuje umění, vědu a vzdělání. *Duši* spojoval s právním aspektem společnosti a *tělo* přiřazoval k hospodářství.⁹⁵

Steinerova memoranda, která mířila k vůdčím politikům v Rakousku a Německu se sice setkala se souhlasem, ale vždy chyběla odvaha veřejně tyto názory zastupovat. Jeden z dokumentů se však dostal do rukou Emilu Moltovi a Carlu Ungerovi (majiteli malé továrny na nástroje), které zaujal a ti následně Steinera oslovili s otázkou, co jest třeba dělat dál. A tak Steiner začal přednášet dělníkům v továrnách a vše špelo k založení waldorfské školy.

---

⁹⁰ Tamtéž s. 46-47.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

⁹³ Který Steiner v té době nejspíše spatřoval v Rusku.

⁹⁴ ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4. s. 46-47.

⁹⁵ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Anthroposofie*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-431-0. s. 46-47.

2.5 Svobodné waldorfské školy

Svobodné waldorfské školy jsou nejrozšířenější aplikací Steinerovy nauky. I přes skutečnost, že vedení školy a práce na výchovně vzdělávacím procesu není snadná, jsou waldorfské školy rozšířené po celém světě. Aktuální počet waldorfských škol ve světě je 1283 a to ve 71 zemích⁹⁶. Steiner od počátku realizace první Waldorfské školy zdůrazňoval svobodu, kterou musí škola mít. Aby škola mohla žáky naučit tomu, co potřebují, musí být svobodná. Ačkoliv se jedná o aplikaci anthroposofie, školy nejsou prostředkem k jejímu šíření⁹⁷.

2.5.1. Obraz doby vzniku první Waldorfské školy

První Waldorfská škola vznikla po největší katastrofě té doby. Konec první světové války znamenal rozpad Habsburské říše a vláda německé aristokracie šla do popředí. Masivně se rozšiřovala strojná síla a více se mechanizovalo. Německo bylo nuceno přijmout plnou odpovědnost za válku a platit reparace, což vyvolalo ekonomickou krizi, která přispěla ke vzestupu nacismu. V Evropě válka způsobila velké škody na zemědělství, průmyslu a infrastruktuře, což vedlo k inflaci hlavně v Německu. Miliony vojáků a civilistů zahynulo a bylo zraněno. Válka změnila postavení žen ve společnosti. Ženy převzaly některé role, jež byly dříve vyhrazeny mužům, to vedlo k získání jejich volebního práva v některých zemích. Psychologické trauma veteránů bylo veliké. Po skončení války propukla pandemie španělské chřipky, která zabila další miliony lidí. Důsledky války byly dalekosáhlé, ovlivnily politické, ekonomické, sociální, kulturní a technologické aspekty života na celém světě.⁹⁸

Na jaře 1919 visela ve vzduchu Německu hrozba občanské války. Frontová děla sice ustala, ale dohodové mocnosti stále udržovaly blokádu. Hospodářství se hroutilo, hlad a epidemie se šířily. Každodenní realitou byly demonstrace, nezaměstnanost a povstání.

---

⁹⁶ Waldorf World List. [Online]. Dostupné z: <https://www.freunde-waldorf.de/en/waldorf-worldwide/waldorf-education/waldorf-world-list/>. [cit. 2024-05-02].

⁹⁷ ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Anthroposofie*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-431-0. s. 38.

⁹⁸ WINTER, J. M. a Jaroslav HRBEK. *První světová válka*. Praha: Mladá fronta, 1995. ISBN 80-204-0520-8. s. 203-215.

Politický a kulturní život byl ovlivňován extrémními ideologiemi, zatímco mnozí rozvážní jedinci z různých táborů se potýkali s nejistotou a rozhodovací tísní.⁹⁹

Mezi dělnictvem se den ode dne stupňovala nespokojenost a nevole. Zatímco stuttgartská dělnická rada diskutovala o podpoře nezaměstnaných a o právech kontrolních orgánů, vládní síly se zapojovaly do zuřivých střetů s rozhořčenými demonstranty na ulicích. Napětí se zřetelně prohlubovalo. V následujících týdnech propukly divoké stávky v mnoha podnicích a masové protesty ve městech nabíraly na intenzitě. Stuttgartská komise pro socializaci se snažila udržet pragmatický přístup tím, že do diskusí zapojila nejen dělnickou radu, ale také podnikatele jako Roberta Bosche a Emila Molta.¹⁰⁰

2.5.2 První Waldorfská škola

Třidvacátého dubna roku 1919 nastala hodina zrodu školy, i když to nebylo zprvu záměrné. Rudolf Steiner opět přednášel v továrně na tabák ve městě Stuttgart. Svou přednášku vnímal jako nové obnovení vzdělávání dělnictva z předešlé doby. Přijal pozvání od podnikatele Emila Molta, který si byl dobře vědom poválečných sociálních problémů. Steiner znal bídu a socialistické smýšlení, poněvadž sám pocházel ze stavu dělnického. Věřil, že každý jednotlivec by měl být povzbuzován ke svému přirozenému talentu, a tak k dělníkům hovořil o právu a možnosti přístupu, jež by všichni měli mít ke vzdělání a kultuře¹⁰¹. Pronesl: „*Vý všichni, jak tu sedíte, od šestnáctileté dívky učeňky až po dělníky ve svých šedesáti, trpíte tím, že vaše skutečná osobnost byla pohřbena, protože od určitého okamžiku byla pro vás pouze tvrdá škola života, ale už žádné skutečné vzdělání.*“¹⁰² Nová

---

⁹⁹ CARLGREN, Frans, VÁŇA, Zdeněk (ed.). *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera. Obrazy a zprávy ze světového hnutí waldorfských škol*. Přeložil Václav JAKUBEC. Praha: Baltazar (nakladatelství), 1991. ISBN 80-900307-2-6. s. 9-10.

¹⁰⁰ ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4. s. 90-92.

¹⁰¹ ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4. s. 76.

¹⁰² CARLGREN, Frans. *Education towards freedom: Rudolf Steiner Education, a survey of the Waldorfschools throughout the world*. Lanthorn Press, 1981. s. 15.

forma vzdělávání a tento prvotní impuls vycházel z jasné snahy o společenskou obnovu skrze vzdělávání dospělých v industrializované společnosti¹⁰³.

Tentýž večer se konala schůze rady tabákového podniku, na kterou Emil Molt Steinera pozval. Molt navštěvoval už řadu let Anthroposofickou společnost, byl součástí jejich aktivit a stejně jako jeho žena Berta Moltová cítil s hnutím osudové spojení.¹⁰⁴ Můžeme toto považovat jako jeden z důvodů, proč přišel za Steinerem s nabídkou o vytvoření nové školy pro děti dělníků továrny, kterou celou financoval. Rudolf Steiner s nabídkou souhlasil, avšak navrhl podmínky, za kterých bude škola zřízena: „Škola by měla být otevřena všem dětem bez ohledu na sociální nebo ekonomické zázemí. Měla by nabízet dvanáctileté učební osnovy a měla by být nedenominační v náboženské orientaci.“¹⁰⁵ Z tohoto důvodu byla škola pojmenována jako Svobodná¹⁰⁶.

O dva dny později se konal významný rozhovor, kterého se účastnili Rudolf Steiner, Emil Molt, Herber Hahn a Karl Stockmeyer¹⁰⁷. Hovor se zaměřil na plán vzniku nové školy, která by měla být pro děti do jejich šestnáctého roku. Škola měla být jednotnou školou budoucnosti¹⁰⁸.

Molt se k situaci vyjádřil následovně: „Chtěl jsem, aby vzniklo společenství pracujících lidí, kteří se s chutí a láskou věnují své práci a vbrzku si vypěstují silný cit sounáležitosti se svým pracovištěm“¹⁰⁹.

Rodiče, jejichž děti byly přihlášeny do nově vznikající školy, vyslovili přání, aby se před začátkem léta uskutečnila příprava na školu. A tak několik desítek dětí se zúčastnilo této formy vyučování ještě před otevřením školy.

---

¹⁰³ STEHLIK, Thomas. *Waldorf Schools and the History of Steiner Education: An International View of 100 Years*. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 9783030316303. s. 14.

¹⁰⁴ GOBEL, Nana. *History of Waldorf Education*. Waldorf Publications, 2020. ISBN 978-1943582884. s. 19.

¹⁰⁵ UHRMACHER, P. Bruce. Uncommon Schooling: A Historical Look at Rudolf Steiner, Anthroposophy, and Waldorf Education. *Curriculum Inquiry* [online]. 1995, 25(4), 381-406 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: doi:<https://doi.org/10.2307/1180016>. s. 383.

¹⁰⁶ STEHLIK, Thomas. *Waldorf Schools and the History of Steiner Education: An International View of 100 Years*. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 9783030316303. s. 13.

¹⁰⁷ Stockmeyer a Hahn byli pedagogové na první waldorfské škole.

¹⁰⁸ ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4. s. 80.

¹⁰⁹ Tamtéž s. 80.

První Svobodná škola Waldorfská byla otevřena 7. září roku 1919 ve městě Stuttgart v níž bylo zapsáno 256 dětí¹¹⁰. Byly použity zcela nové učební šablony založené na Steinerových teoriích o vývoji dítěte a škola měla být bez státní kontroly.¹¹¹ Dodnes školy nesou ve svém názvu první jméno továrny na tabák Waldorf Astoria.

---

¹¹⁰ STEHLIK, Thomas. *Waldorf Schools and the History of Steiner Education: An International View of 100 Years*. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 9783030316303. s. 15.

¹¹¹ Tamtéž s. 2.

3. Waldorfská pedagogika

Rudolf Steiner, uznávaný pedagog a filozof, zasvětil celý svůj život vzdělávání a výuce. Ačkoli se obvykle méně používá označení pedagog v souvislosti s jeho jménem, jeho neúnavná snaha o šíření vědění a osobní angažovanost v oblasti vzdělávání jsou nepopíratelné. Již ve věku čtrnácti let začal Steiner doučovat, což znamenalo jeho budoucí kariéru v pedagogice. Nejprve působil jako soukromý učitel v bohaté rakouské rodině, poté se věnoval vzdělávání dělnické třídy a výuce v soukromé dívčí škole.

Steinerova pedagogická dráha se dále rozvíjela v rámci Theosofické společnosti, kde vedl Esoterní školu a později pokračoval v Anthroposofické společnosti, kterou založil. Jeho hluboké pochopení lidského vývoje a vzdělávacích potřeb vyústilo ve vytvoření inovativního vzdělávacího konceptu, známého jako waldorfská pedagogika.

O waldorfské pedagogice začal uvažovat Rudolf Steiner už na začátku dvacátého století, ovšem realizace a její aplikace ve škole/školství nastala až o několik let později. Už v roce 1906 začal Steiner přednášet o školní a výchovatské problematice. O rok později dokonce přednášel na pedagogické téma „Výchova dítěte z hlediska duchovní vědy“ i v Praze¹¹².

Waldorfská pedagogika představuje unikátní přístup k výchově a vzdělávání. Tento přístup klade důraz na harmonický rozvoj dítěte, integrující intelektuální, emocionální a praktické aspekty vzdělávání. Steiner věřil, že vzdělávání by mělo podporovat celostní růst jednotlivce, a proto navrhl kurikulum, které zahrnuje umění, hudbu, rukodělné práce a pohybové aktivity vedle tradičních předmětů.

Zajímavostí je, že waldorfská pedagogika klade velký důraz na rytmus, rituál, pravidelnost a opakování v denním režimu dětí, čímž podporuje jejich pocit bezpečí a jistoty. Každodenní aktivity jsou uspořádány tak, aby respektovaly přirozené biorytmy dětí, což napomáhá jejich optimálnímu fyzickému a psychickému rozvoji.

Dalším klíčovým prvkem waldorfské pedagogiky je důraz na úlohu učitele jako průvodce a vzoru, který doprovází děti na jejich cestě za poznáním a rozvojem osobnosti. Pedagogové si připomínají duchovní ideály, že waldorfská škola není jen pedagogický

---

¹¹² ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5. s. 137.

system, ale spíše umění, umění probudit to, co je v člověku skutečně přítomné¹¹³. Waldorfská pedagogika se nesnaží pouze vzdělávat, ale chce probouzet. Učitelé ve waldorfských školách se proto snaží o hluboké porozumění individuálním potřebám každého žáka a přizpůsobují své metody a přístupy tak, aby co nejlépe podporovali jejich rozvoj. Dle samotného Steinera jádro školy tvoří vztah mezi žákem a pedagogem neboli tzv. jednota, jež představuje naši schopnost nevytvářet si jakési škatulkovité obrazy o druhých, nýbrž vidět žáky v jejich přirozenosti, zachytit jejich pravý obraz a nechat je duchovně žít.¹¹⁴

Vzhledem k těmto charakteristikám se waldorfská pedagogika stala inspirací pro mnoho vzdělávacích institucí po celém světě a nadále ovlivňuje moderní přístupy k výchově a vzdělávání. Je jedna z nejznámějších a nejrozšířenějších aplikací anthroposofie. Jedná se o unikátní vzdělávací systém, který se řadí pod označení „alternativní vzdělávání“, které má odlišný styl od vzdělávání nabízeného státem. Spolu s pedagogikou Montessori jsou jednou z nejvíce rozšířených alternativ u nás i ve světě.

Steinerova pedagogika stojí na principu trojjednoty člověka. Vzdělávání a vývoj dítěte se projevuje prostřednictvím tří aspektů: hlavy, srdce a končetin. Toto pochopení struktury lidského organismu by dle Steinera mohlo poskytnout vhled do struktury společenského organismu¹¹⁵. Stručně řečeno, hlava, která představuje nervový a smyslový systém, je centrem myšlení – což je nejvíce svobodná činnost, kterou může člověk vykonávat (tedy svoboda). Z tohoto důvodu je hlavním zdrojem kreativity v kulturní sféře společnosti. Projevuje se v náboženství, umění, hudbě, vědě a vzdělávání. Srdce symbolizuje trup a rytmický systém, je spjato s dýcháním a oběhem, což představuje výměnu kyslíku a rytmický proces směny. Všichni lidé jsou propojeni sdílením stejného vzduchu, což vytváří potřebu společně vyjednat prostor v právní nebo politické sféře (tj. rovnost). Ruce pak představují metabolický a končetinový systém, který v lidském těle souvisí s trávicími procesy. Efektivní správa ekonomických cyklů výroby, spotřeby a odpadu například

---

¹¹³ UHRMACHER, Bruce. Chapter 5: An Environment for Developing Souls: The Ideas of Rudolf Steiner. *Counterpoints* [online]. 2004, 263, 97-120 [cit. 2024-06-10]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/42978546>. s. 105.

¹¹⁴ SELG, Peter. *Duchovní jádro waldorfské školy: přednáška*. Přeložil Anežka JANÁTOVÁ. [Praha]: Asociace waldorfských škol ČR, 2011. s. 23.

¹¹⁵ STEHLIK, Thomas. *Waldorf Schools and the History of Steiner Education: An International View of 100 Years*. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 9783030316303. s. 10.

vyžaduje spolupráci a společenství (tj. bratrství). Tato analogie, kde všechny orgány musí spolupracovat pro efektivní fungování, ukazuje důležitost služby celku.¹¹⁶

Výchova by měla směřovat k pomoci harmonickému rozvoji těchto vnitřních sil a k nalezení správné rovnováhy k celému prostředí, tedy vztah k přírodě a k ostatním bytostem. Připravit děti na budoucnost¹¹⁷. Tento proces byl rozdělen do čtyř kategorií podle věku vývoje: „0-7 let: vyrovnat se s tělem, se sebou samým, naučit se funkcím, položit základ pro život: 6-7 až 13-14 let: rozvinout emocionální rovnováhu: prožít a rozvinout citění: rozvinout schopnosti pro myšlení: 13-14 až 18-20 let: rozvinout individualitu: zdokonalit analytické a kritické schopnosti: dosáhnout sebedisciplíny a nezávislosti.“¹¹⁸

3.1 Rysy waldorfské pedagogiky

Waldorfská pedagogika se v mnohém liší od ostatních škol i včetně těch alternativních. Je postavena na čtyřech aspektech člověka, jeho fyzického, éterného, astrálního těla a Já. Právě schopnost vyvíjet se Steiner spatřoval v aspektu Já, které je základ pro sebeurčení a autonomii člověka. Já je důvodem a hlavním bodem, na kterém waldorfská pedagogika staví.¹¹⁹ Ve waldorfské pedagogice je mnoho odlišností a specifik. Zmiňuji se o těch, pro mne nejzajímavějších, které se jeví jako opravdu mimořádné. Ovšem výjimečností je mnohem více.

Jedna z klíčových charakteristik udává, že každá škola má jedinečný charakter a je individuální, dle místa působení, historického kontextu, komunity apod., avšak prostřednictvím mezinárodních či národních setkání, konferencí a školení škola přispívá k realizaci kurikula, umění učení a pedagogice, které prostřednictvím spolupráce nebudou bánit v harmonizaci.¹²⁰ Další charakteristika klade důraz na jedinečnost každé školy, která se určuje podle osobností, vzájemných vztahů a jednotlivců. Učitelé proto pracují na

---

¹¹⁶ Tamtéž s. 10-11.

¹¹⁷ Cíle waldorfské pedagogiky.

¹¹⁸ POL, Milan. *Waldorfské školy: izolovaná alternativa, nebo zajímavý podnět pro jiné školy? Věda do kapsy*. Sv. 9. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1097-5. s. 22.

¹¹⁹ ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4. s. 33.

¹²⁰ STEHLIK, Thomas. *Waldorf Schools and the History of Steiner Education: An International View of 100 Years*. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 9783030316303. s. 45.

„vnitřním postoji otevřenosti a úsilí o poznání a sebevzdělávání s pomocí anthroposofie“¹²¹. Velice klíčová charakteristika, odlišující waldorfské školy od ostatních je školní komunita. Pojednává o celé školní komunitě – kolektiv, učitelé, studenti a přátelé, kteří i mimo školu udržují a mají na paměti duchovní růst všech jednotlivců, kteří jsou součástí této společnosti.
122

Jednoduše a stručně shrnuto odlišnosti waldorfské pedagogiky jsou: vzdělávání jako umění, učení přiměřené věku, holistický pohled na dítě, kreativní a nápaditý přístup k výuce, osmiletá cesta učitelů s primární třídou, tři R – rituál, rytmus a opakování (repetition), školy nezávislé a samosprávné, zapojení komunity rodičů a v neposlední řadě slavnosti.¹²³

3.1.1 Denní rytmus

Waldorfská pedagogika nejenže má vlastní pochopení a rozdělení vývoje dítěte v tzv. sedmiletí, ale též je zastáncem přirozeného rytmu dne. Denní rytmus mají uspořádán organicky, den začínají s předměty zaměstnávající myšlení a chápání, protože dítě se ráno zabývá myšlenkovou činností. V předmětech následujících se zaměřují na důležitost opakování, kam spadá např. výuka cizího jazyka, hudební výchova nebo cvičení. Už v této práci výše zmíněné rukodělné práce, jsou speciálně řazeny během dne do pozdějších až odpoledních hodin, jelikož se zabývají uměleckým a praktickým stylem. V těchto hodinách můžeme najít zajímavé předměty, kterými jsou výjimečné dílenské práce (např. vyřezávání ze dřeva), ruční práce (šití, pletení), nebo práce na zahradě (včelařství) a mnoho dalších. Den je proto uspořádán tedy zásadně podle potřeb dětí a jejich přirozeného denního rytmu.¹²⁴

3.1.2 Epochové vyučování

Z mé vlastní zkušenosti si dovoluji tvrdit, že nejzajímavější a ojedinelou neobvyklostí mezi alternativními vzdělávacími systémy jsou tzv. epochy. Výuka na waldorfských školách probíhá v epochách. Epochy jsou také označovány jako hlavní vyučování, které probíhá

---

¹²¹ Tamtéž s. 45.

¹²² STEHLIK, Thomas. *Waldorf Schools and the History of Steiner Education: An International View of 100 Years*. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 9783030316303. s. 48.

¹²³ Tamtéž s. 125.

¹²⁴ CARLGREN, Frans a Zdeněk VÁŇA. *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera : obrazy a zprávy ze světového hnutí svobodných waldorfských škol*. Praha: Baltazar, 1991, s. [1a]. ISBN 80-900307-2-6. s. 49.

každé ráno dvě hodiny po dobu tří až čtyř týdnů. Jednodušeji řečeno, je to blok, který se celý měsíc každé ráno věnuje jednomu z hlavních předmětů, výjimkou jsou cizí jazyky, umělecké předměty a rukodělné práce. Ročně se každá epocha opakuje dvakrát. Epocha poskytuje větší specializaci a hlubší prozkoumání daného předmětu. Cílem je vyvolat v dětech pocit smysluplnosti z poznatků. Celé dvě hodiny ovšem neprobíhá pouze výklad, i hlavní vyučování je rozděleno do několika částí, které učitel přizpůsobuje dětem, pokud uzná za vhodné, tedy tyto části nejsou fixní. Začíná se tzv. rytmickou částí, která slouží k povzbuzení, probuzení, uvědomění si společenství třídy a směřuje k vyučování, které bude následovat. V rytmické části se objevuje zpěv, hra na hudební nástroj (nejčastěji na flétnu), recitace, jež podporuje řečové schopnosti a děti se učí správně mluvit, nebo rytmická cvičení, jako je třeba vytleskávání rytmu nebo dupání, které probíhá převážně v nižších třídách. Po rytmické části se zopakuje látka z předchozího dne, poté učitel naváže svým výkladem. Výklad se snaží vtáhnout děti do děje, aby zapojily představivost, obraznost a prožívání. Následuje činnost, ve které žáci kreslí do epochových sešitů, nebo probíhá vyprávění či shrnutí. Na konci dvouhodiny přichází vyprávění, jež je uzpůsobeno ročníku, ve kterém se žáci nacházejí (na začátku se vyprávějí pohádky, později legendy a bajky, biblické příběhy, mýty a ságy o bozích a hrdinech atd.¹²⁵). Epochy mají pozitivní vliv na ukázněnost, obzvláště v době plné rušivých podnětů a roztěkanosti.¹²⁶

3.1.3 Epochové sešity

Dalším výjimečným faktorem, i když jich je mnoho, jsou epochové sešity, které, jak už název napovídá, slouží při epoše. Epochové sešity slouží dětem místo učebnic, které se ve waldorfských školách objevují jen zřídka a převážně ve vyšších ročnících. Žáci si do sešitu zapisují výklad učitele, který text spíše diktuje, nebo si ho žáci vytvářejí společně ve třídě. Ovšem ilustrace jsou v rukách dětí a učitel jim do toho nijak dramaticky nezasahuje, pouze může načrtnout na tabuli skici a děti se mohou inspirovat. Žáci si ovšem do svých epochových sešitů mohou psát i individuálním způsobem vzdělávací texty, pomocí různých učebnic, což probíhá nejčastěji až ve vyšších ročnících. V sešitech si děti dělají okrajové

---

¹²⁵ CARLGREN, Frans a Zdeněk VÁŇA. *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera : obrazy a zprávy ze světového hnutí svobodných waldorfských škol*. Praha: Baltazar, 1991, s. [1a]. ISBN 80-900307-2-6. s. 50-51.

¹²⁶ Tamtéž s. 50-51.

rámečky bločky¹²⁷ a vlepují si různé poznámky a obrázky. Sešity jsou učitelem kontrolovány jednou týdně, nebo dle domluvy mezi žáky a učitelem. Sešity jsou vyráběny v chráněných dílnách, mají různé velikosti a neobsahují řádky. Apeluje se na žáky, aby psali hlavně psacím písmem.¹²⁸

3.1.4 Role učitele

Osobnost učitele ve waldorfských školách je považována za nesmírně důležitou, Steinerovi bylo už od počátku jasné, že vše závisí na učiteli ve třídě¹²⁹. Každý učitel má ve vzdělávání určitou roli a ty se pak vzájemně prolínají. Pedagog ve waldorfské škole je považován za umělce výchovy, jeho úlohou je pomocí správné metody a přístupem najít cestu k osobnosti dítěte, která bude odpovídat dětské individualitě.

Třídní učitel doprovází svou třídu od prvního do osmého ročníku¹³⁰. Vyučuje většinu předmětů podle rámcového plánu, který se opírá o nauku o člověku. I přes to, že třídní učitel vyučuje ve své třídě většinu předmětů po dobu osmi let, má zaměření i na jeden či více předmětů, které učí i v jiných třídách.¹³¹ Jeho práce s kolektivem je značně obtížnější než na státních školách. Během let se mezi ním a žáky vytvoří silné pouto, učitel má být důsledný, stabilní a mít silný vztah s ostatními učiteli, dětmi a jejich rodinami¹³², se kterými se snaží udržovat osobní kontakt. Společná cesta od dětství do dospívání poskytuje hluboké porozumění jednotlivým žákům, jejich potřebám a podpoře sociálního rozvoje.¹³³ Pravidelně

---

¹²⁷ Různě barevné malé voskové kvádry (voskovky), které se ve waldorfských školách hojně používají.

¹²⁸ CARLGREN, Frans a Zdeněk VÁŇA. *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera : obrazy a zprávy ze světového hnutí svobodných waldorfských škol*. Praha: Baltazar, 1991, s. [1a]. ISBN 80-900307-2-6. s. 54.

¹²⁹ UHRMACHER, Bruce. Chapter 5: An Environment for Developing Souls: The Ideas of Rudolf Steiner. *Counterpoints* [online]. 2004, **263**, 97-120 [cit. 2024-06-10]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/42978546>. s. 106.

¹³⁰ Každá waldorfská škola to má nastavené různě. Například v pražských waldorfských školách třídní učitel třídu doprovází celých devět let.

¹³¹ GRECMANOVÁ, Helena a URBANOVSKÁ, Eva. *Waldorfská škola*. Olomouc: HANEX, 1996. ISBN 80-85783-09-6. s. 14.

¹³² STEHLIK, Thomas. *Waldorf Schools and the History of Steiner Education: An International View of 100 Years*. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 9783030316303. s. 46.

¹³³ Tamtéž s. 46.

jednou týdně se pořádají kolegia¹³⁴ s ostatními učiteli. Učitel se neustále zajímá o děti a jejich individualitu a věnuje jim zvláštní péči, je ve styku s léčebnou eurytmistkou, pravidelně opravuje epochové sešity a k tomu se podílí na chodu a správě školy. Během svého volného času se ustavičně sebevzdělává.

Odborné předměty, jež jsou například cizí jazyky, či praktické a umělecké výuky, vyučují odborní a umělečtí učitelé. V posledním devátém ročníku výuku epoch zastávají převážně tito učitelé¹³⁵. Odborní učitelé se svou prací nejvíce blíží učitelům státních škol¹³⁶.

Každý z nás si jistě vzpomeneme na pedagoga, který v nás zanechal pozitivní či negativní vzpomínku. Vzpomínky se váží na osobnost učitele, zda jsme ho měli v oblibě, zda byl kreativní a dokázal nás nadchnout pro předmět, kterému vyučoval. Málokdo si například zavzpomíná na šestou třídu a uvědomí si, že v tomto roce měl skvělou učebnici, díky které si osvojil mnoho informací. Ať dítěti nabídneme sebezajímavější a nejzábavnější pomůcky, stejně si s největší pravděpodobností bude nejvíce pamatovat osobnost a charakter pana učitele/ paní učitelky a předmět, kterému vyučovali. Waldorfské školy mají tyto fakta na paměti a pracují s nimi primárně v nižších ročnících. Ovšem v průběhu školních let učitel přechází k metodě probouzení hlavně zájmu o látku. Pedagogové pracují velmi individuálně, přípravy dělají s ohledem na konkrétní třídu a její specifičnost. Učitel se snaží v dětech vyvolat chuť ke spolupráci. Jakékoliv starosti ve svém osobním životě, které pedagog zažívá, musí nechat vždy před třídou a do místnosti vstupuje bez svého soukromého já. Učitel jde příkladem, ukazuje svou ukázněnost, citovou sílu, schopnosti a touhu po dobrodružství, tím rozvíjí v dětech jejich citový život. „*Angažovaný učitel nalezne angažované žáky*“¹³⁷.

Waldorfští učitelé jsou povinni absolvovat speciální doškolení – waldorfský seminář¹³⁸, i přes jejich vysokoškolské vzdělání. Pouze s univerzitním vzděláním nemohou vykonávat práci waldorfského učitele.

---

¹³⁴ na kterých probíhá rozhovor o dětech, jenž mají např. slabší sociální stránky nebo nemají talent na některý předmět a jiné. Společnými silami se pedagogové snaží dojít k diagnostice řešení daného problému.

¹³⁵ GRECMANOVÁ, Helena a URBANOVSKÁ, Eva. *Waldorfská škola*. Olomouc: HANEX, 1996. ISBN 80-85783-09-6. s. 14.

¹³⁶ POL, Milan. *Waldorfské školy: izolovaná alternativa, nebo zajímavý podnět pro jiné školy? Věda do kapsy*. Sv. 9. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1097-5. s. 44.

¹³⁷ CARLGREN, Frans a Zdeněk VÁŇA. *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera : obrazy a zprávy ze světového hnutí svobodných waldorfských škol*. Praha: Baltazar, 1991, s. [1a]. ISBN 80-900307-2-6. s. 53.

¹³⁸ V České republice speciální doškolení nabízí Asociace waldorfských škol: *Waldorfské školy* [online]. [cit. 2024-06-12]. Dostupné z: <https://www.waldorf.cz/>.

3.1.5 Ruční práce

Waldorfská škola je svobodná, z tohoto důvodu děti podněcuje ke svobodě i v uměleckém tvoření. „*Dítě má pracovat z vůle, ne z něčeho, co je mu předepsáno.*“¹³⁹ Ruční práce slouží žákům jakožto příprava na praktické věci, které je v životě mohou potkat. Steiner zastával názor, že pokud má člověk neobratné prsty, má i neobratný intelekt, a proto se nelze zaměřovat pouze na intelektuální výchovu. „*Ruční práce připravují člověka k tomu, aby vyvíjel v myšlení svou vůli.*“¹⁴⁰

Samotný umělecký prvek tvoří podstatu waldorfského vzdělávání. Umění je provázáno celým studiem, je to jedna z klíčových charakteristik a základním aspektem waldorfských školy. Aby učitelé mohli umění provozovat, sami musí rozvíjet své umělecké schopnosti, být kreativní ve výuce, strategii a zkrášlovat prostředí školy a třídy.¹⁴¹

Žáci ve waldorfských školách se setkají s mnoha druhy a typy umění. Na začátku docházky se do výuky zařazuje hlavně pletení, háčkování a malování forem. Na druhém stupni se učí šít, dívky zhotovují například šaty a chlapci košili či kalhoty, ovšem je to velice individuální. Dále do tohoto druhu práce je zařazováno pletení košů, mís, nebo práce s kůží. Činnost, u níž je důležitý akt vůle, je práce s kovem a vyřezávání. Žáci se od šesté třídy učí pracovat a respektovat sílu dřeva, jeho tvrdost, měkkost a nepravidelný růst. Modelování a spoustu dalších uměleckých činností také najedeme ve waldorfských školách.¹⁴²

Kreslení forem je též nedílnou součástí waldorfského školství. Jejich účinek by měl být blahodárný. Aktivují naše lidské smysly a mají posilující vliv na lidské životní síly. Ve výuce slouží jako prostředek, jenž působí na zdravý vývoj myšlení. Aplikuje se hlavně na prvním stupni. V dětech rozvíjí nejen jemnou motoriku, ale i smysl pro pohyb a rovnováhu.

143

---

¹³⁹ CARLGREN, Frans a Zdeněk VÁŇA. *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera : obrazy a zprávy ze světového hnutí svobodných waldorfských škol*. Praha: Baltazar, 1991, s. [1a]. ISBN 80-900307-2-6. s. 72.

¹⁴⁰ Tamtéž s. 68.

¹⁴¹ STEHLIK, Thomas. *Waldorf Schools and the History of Steiner Education: An International View of 100 Years*. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 9783030316303. s. 46.

¹⁴² CARLGREN, Frans a Zdeněk VÁŇA. *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera : obrazy a zprávy ze světového hnutí svobodných waldorfských škol*. Praha: Baltazar, 1991, s. [1a]. ISBN 80-900307-2-6. s. 59.

¹⁴³ NIEDERHÄUSER, Hans. *Kreslení forem - pedagogický a umělecký impuls Rudolfa Steinera. Člověk a výchova časopis pro pedagogiku Rudolfa Steinera*. 2012, 2(2), 11-15. ISSN 2464-5680. s. 11-12.

3.1.6 Eurytmie

Umělecký impuls anthroposofie dal rozkvět pohybovému umění a viditelné řeči zvané eurytmie. V roce 1912 měl Steiner poprvé nápad, jak převést myšlenky do viditelné řeči těla. Poznatky předal jedné ze svých žaček. Během válečných let si eurytmii vzala na starost jeho žena Marie Steinerová a výsledek práce předložila svému muži. Následně byla eurytmie představena na jevišti. V průběhu svého života Steiner stále propracovával nové choreografické formy.¹⁴⁴

Záměry eurytmie divákům vysvětloval následovně: „*Řeč je nejdiferencovanější formou lidského pohyb, která vede k plasticky – hudebním tvarům ve slově a větě. Lze je znázornit lidským organismem, zvláště nejvýmluvnějšími orgány, pažemi a rukama. Tím člověk vytváří možnost vidět, co při zpívání, řeči je slyšeno.*“¹⁴⁵

Eurytmie je nový způsob, jak prožívat umění. Dnes bychom ji popsali jako relativně novou formu pohybového umění, která vyjadřuje hudbu i řeč prostřednictvím pohybu těla.¹⁴⁶ Je tedy založena na recitaci nebo hudbě, kterou předávají divákům na jevišti eurytmisté. Její podstatou je činnost, při níž se zapojují všechny duševní síly a celé lidské tělo.¹⁴⁷ Důležitou součástí eurytmie jsou samohlásky a souhlásky, každá hláska má v člověku odrážet nějakou událost. Samohlásky mají vyjadřovat naše vnitřní prožitky a nálady a souhlásky ukazují události ve vnějším světě.¹⁴⁸

Ve waldorfských školách je eurytmie zařazena už od počátku mezi povinné předměty a vyučuje se od první třídy. Má důležitý sociální a terapeutický prvek.¹⁴⁹ Eurytmie se předvádí na měsíčních slavnostech ostatním žákům a pedagogům v divadelním podání, ale pořádají se i představení pro rodiče a jiné zájemce. Celá třída nacvičuje vystoupení, při kterém předvádějí žáci rozdílná gesta a pohybují se v rozdílných formách. Žák rozvíjí

---

¹⁴⁴ LINDENBERG, Christoph. *Rudolf Steiner*. Přeložil Josef MYSLIVEC. Ostrava: Opherus, 1998. ISBN 80-902647-0-0. s. 104.

¹⁴⁵ Tamtéž s. 104.

¹⁴⁶ HRADIL, Radomil. *Průvodce českou anthroposofií*. Hranice: Fabula, 2002. ISBN 80-86600-00-9. s. 82.

¹⁴⁷ CARLGREN, Frans a Zdeněk VÁŇA. *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera : obrazy a zprávy ze světového hnutí svobodných waldorfských škol*. Praha: Baltazar, 1991, s. [1a]. ISBN 80-900307-2-6. s. 79.

¹⁴⁸ Tamtéž s. 79.

¹⁴⁹ HRADIL, Radomil. *Průvodce českou anthroposofií*. Hranice: Fabula, 2002. ISBN 80-86600-00-9. s. 83.

vědomí vlastního pohybu i pohybu ostatních, to vyžaduje vzájemnou kolektivní ohleduplnost, aby proměnlivá škála pohybů mohla harmonicky souznít.¹⁵⁰

Eurytmie má i jiné podoby než tu uměleckou ve školství. Oblíbenou podobou je léčebná eurytmie, která hlouběji pracuje s terapeutickými prvky speciálním způsobem. Jejím cílem je dovést člověka k harmonii, a tím přispívat i ke zdraví. Další její podobou je tzv. podniková eurytmie, která se zaměřuje na sociální aspekt. Spolupracuje s kolektivem zaměstnanců na posílení sociálního citění a společné odpovědnosti. Používají se jednoduchá sociální cvičení například s dřevěnými koulemi nebo hůlkami, což jsou běžné pomůcky při výuce eurytmie.¹⁵¹

3.1.7 Hodnocení žáků

Místo klasického hodnocení známkami se na waldorfských školách hodnotí žák písemně. Záleží na preferenci učitele, pedagogové mohou vysvědčení psát ručně nebo na počítači, avšak každá škola má jiná pravidla. Vysvědčení je velice individuální a žáka by mělo podporovat tam, kde je zrovna potřeba. Zpravidla na prvním stupni učitel píše vysvědčení pro rodiče, proto mluví o dítěti ve třetí osobě. Od druhého stupně oslovuje přímo žáka. Vysvědčení se píše v minulém čase.¹⁵²

Učitel při hodnocení vychází z mnoha aspektů. Celý rok pozoruje žáka, jeho sociální dovednosti, interakci s rodinou, jak si vedl epochové sešity (i z dalších předmětů), výtvarné práce, jak a jestli plnil domácí úkoly atd. Žák je též pozorován z hlediska trojčlennosti jeho organismu¹⁵³, tedy nejprve učitel sleduje změny během školního roku v žákových představách a jak se mu utváří myšlení. Dále se zaměřuje na emocionální stránku jeho gesta, mimiku a v neposlední řadě sleduje schopnost žáka dokončit práci a překonávat překážky.¹⁵⁴

Struktura slovního hodnocení celkový obraz dítěte. Začíná nejprve popisem sociálních vazeb k žákům i učitelům, dále je hodnocen jeho postoj a posun ve výuce, jak ji během roku

---

¹⁵⁰ CARLGRÉN, Frans a Zdeněk VÁŇA. *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera : obrazy a zprávy ze světového hnutí svobodných waldorfských škol*. Praha: Baltazar, 1991, s. [1a]. ISBN 80-900307-2-6. s. 81.

¹⁵¹ HRADIL, Radomil. *Průvodce českou anthroposofií*. Hranice: Fabula, 2002. ISBN 80-86600-00-9. s. 85.

¹⁵² VACULÍKOVÁ, Lucie. Slovní hodnocení na waldorfské škole. *Člověk a výchova časopis pro pedagogiku Rudolfa Steinera*. 2022, **1**(1), 40-43. ISSN 2464-5680. s. 40-43.

¹⁵³ Z hlediska myšlení, citění a vůle v oblast duchovní, duševní a činů.

¹⁵⁴ Tamtéž s. 40-43.

zvládl a rozvinul. Závěrem dodá doporučení pro další školní rok. Dále následují jednotlivé předměty a popis jejich obsahu.¹⁵⁵

I když tento proces může působit prostě, opak je pravdou. Čas strávený nad jedním vysvědčením učitelům zabere v průměru hodinu až dvě, toto vynásobíme běžným počtem žáků, který se pohybuje okolo 25-30 dětí na třídu. K tomu přičteme vysvědčení z ostatních tříd, ve kterých učitel působil, podepisování, kopírování, zařazení do elektronického systému. Dohromady toto činí vyšší desítky hodin strávených nad slovním hodnocením.¹⁵⁶ Je patrné, že učitelé ve waldorfských školách pracují se zápallem a velkou vírou v tento vzdělávací systém.

3.1.8 Kolegium

Unikátním se může zdát princip kolegia, které je jedním z pilířů waldorfské školy. Je to základ samosprávného vedení školy, představují svobodu, jež se waldorfskou pedagogikou, stejně jako individualita, stále prolíná. Jedná se o shromáždění všech pedagogických a ekonomických pracovníků školy. Debatuje se o cílech, úkolech i ideálech a společně hledají cestu k jejich naplnění. Na tomto místě se také rozmýšlejí a uskutečňují hlavní rozhodnutí o samosprávě školy, každý člen je toho součástí a podílí se na vedení a odpovědnosti školy.¹⁵⁷

3.2 Život školy

Slavnosti na waldorfských školách mají hluboký význam, vycházejí z křesťanských tradic a slouží k propojení celé školní komunity. Tyto slavnosti nejenže obohacují vzdělávací proces o kulturní a duchovní rozměr, ale také podporují společný prožitek a posilují sociální vazby mezi žáky, učiteli a rodiči. Prostřednictvím slavností se ožívují tradiční hodnoty, které přispívají k utváření silného a soudržného společenství, jež společně slaví důležité okamžiky

---

¹⁵⁵ Tamtéž s. 40-43.

¹⁵⁶ Tamtéž s. 40-43.

¹⁵⁷ BONĚK, Jan. Kolegiální vedení školy - výzva pro současnost? *Člověk a výchova časopis pro pedagogiku Rudolfa Steinera*. 2022, 3(3), 16-23. ISSN 2464-5680. s. 18.

v průběhu školních let. Nejedná se o žádnou ideologickou záležitost, nýbrž cílem slavení svátků je vychovat děti k pocitu sounáležitosti s přírodou.¹⁵⁸

Slavností je během školního roku několik a každoročně se opakují. Na začátku školního roku se koná *Michaelská slavnost*, při které malé děti posilují svou odvahu na dobrodružné pouti¹⁵⁹. Následuje listopadová *Martinská slavnost* inspirována rytířem Martinem, který štědře mečem rozpůlil svůj plášť a dal jej žebrákovi. V adventním čase se na prvním stupni v nižších třídách zahajuje slavnost *Adventní spirály*. Spirála je vytvořena z větviček jehličnanu, děti jí procházejí a postupně zapalují v ní umístěné svíčky. Symbolizuje vrcholení vánočního času. V čase adventu se uskutečňuje *Adventní jarmark* a těsně před Vánoci se pořádá *Vánoční besídka*. Čas Vánoc se zakončuje občůzkou *Tří králů* po třídách. V únoru následuje tradiční oslava *masopustu*, doprovázená hudbou, zpěvem a maskami. Děti oslavují příchod jara vynášením *Mořeny*. Před Velikonocemi bývá opět pořádán *jarmark*. V květnu se konají *Oslavy Letnic*, chlapci a dívky v bílém doprovázejí královnu a krále ke svatebnímu obřadu.¹⁶⁰

V páté třídě se děti na jaře v dějepise seznamují s řeckou historií, kterou následně skutečně zažijí. Žáci se totiž účastní *olympijských her*, kde mohou vzájemně poměřit síly, ověřit své schopnosti a dovednosti v různých disciplínách. Tato olympiáda se tradičně koná za účasti žáků pátých tříd ze všech dvaceti waldorfských škol, které máme v České republice. Představují tak vrcholný zážitek celého školního roku.¹⁶¹

V šesté nebo na některých školách v sedmé třídě se pořádají *Rytířské slavnosti*. Žáci dají mnoho energie a úsilí do řádné přípravy. Na slavnosti musí zdolat dlouhou trasu s překážkami a nemine je ani brodění se přes řeku. Cesta je zakončena na hradě, ve kterém následně musí prokázat své rytířské ctnosti při zkouškách ve slově, šermu a tanci. Během roku si ušijí úbor, chlapci středověký oděv, dívky středověké šaty. Během ručních prací si vyřežou vlastní dřevěný meč a ve výtvarné výchově pracují na podobě dřevěného štítu. Trénují šermování a středověký tanec, jež předvedou na slavnosti. Slavnost symbolizuje

---

¹⁵⁸ VALENTA, Milan a Univerzita Palackého. *Waldorfská pedagogika a jiné alternativy [sic]*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1993. ISBN 80-7067-274-9. s. 60.

¹⁵⁹ STEHLIK, Thomas. *Waldorf Schools and the History of Steiner Education: An International View of 100 Years*. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 9783030316303. s. 63.

¹⁶⁰ Slavnosti koloběhu roku. *Waldorfská škola Dědina* [online]. [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.waldorfdedina.cz/slavnosti-kolobehu-roku/>.

¹⁶¹ Naše olympiáda. *Waldorfská škola Dědina* [online]. c2024 [cit. 2024-06-22]. Dostupné z: <https://www.waldorfdedina.cz/nase-olympiada/>.

náročnost vývojového období, které žáci prožívají. Musejí se umět postarat sami o sebe, pracovat samostatně, ale nebát se spolupráce s ostatními.¹⁶²

Osmý ročník je ze všech nejnáročnější. Žáci si na konci sedmého ročníku volí téma své ročníkové práce, která nejvíce odpovídá jejich zájmům a schopnostem. Témata prací schvaluje komise a udává žákům směr k proveditelným cílům, jež jsou pro jejich věk přijatelné v rámci jejich schopností. Téma musí obsahovat teoretickou část, ke které si vyhledají a zpracují odbornou literaturu, a praktickou část, v níž nejčastěji vytvářejí nějaký výrobek. Hotová ročníková práce se předkládá ke schválení a po jejím odsouhlasení je prezentována před velkým publikem. Učitelé školy poté píšou posudky, zda byly stanovené cíle splněny a v jaké kvalitě. I když je projekt zaměřen na individualitu a schopnosti jednotlivých dětí, po celoročním úsilí všech spolužáků dochází k pevnějšímu sjednocení kolektivu. V tomto věku mají žáci schopnosti stanovit si cíl a k němu se dopracovat, dovést ho do konečné realizace, při níž se učí hospodařit s vlastním časem.¹⁶³

Další velice oblíbenou a známou akcí je *Duhové divadlo*, jedná se o celostátní divadelní přehlídky waldorfských škol v Písku. Do města se sjíždějí tisíce diváků¹⁶⁴, každoročně je představen i profesionální host¹⁶⁵, který též ztvárňuje skvělé představení a působí i na divadelních workshopech. Představení mohou předvést i třídy ze středních waldorfských škol, avšak tato akce je primárně určena pro žáky osmých ročníků. Po dobu několika dní se odehraje okolo 30 představení, v kterých vystoupí přibližně 360 žáků.¹⁶⁶ Je důležité zmínit, že se nejedná o soutěž, nýbrž o náročný proces tvorby celého představení. Zahnuje práci s kolektivem, hudební doprovod, výrobou kostýmů a kulis. Žáci celoročně

---

¹⁶² Rytířská slavnost. *Waldorfská škola Dědina* [online]. c2024 [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.waldorfdedina.cz/akce-2-2/rytirska-slavnost/>.

¹⁶³ Projekt ročníkových prací v 8.třídě. *Základní škola waldorfská* [online]. [cit. 2024-06-22]. Dostupné z: <https://www.waldorfjinonice.cz/o-skole/zakovske-projekty/projekt-rocnikovych-praci-v-8-tride/>.

¹⁶⁴ Na webových stránkách duhového divadle se udává, že přehlídky každoročně navštíví 4500 diváků. Citováno: O projektu. *Duhové divadlo* [online]. c2024 [cit. 2024-06-21]. Dostupné z: <https://zssvobodna.cz/duhove-divadlo/o-projektu/>.

¹⁶⁵ V roce 2023 Duhové divadlo navštívil Igor Chmela a Jana Janěková, představili pouliční představení Sněhurka a popelka. Citováno: Tamtéž.

¹⁶⁶ HOUSEROVÁ, Eliška. Duhové divadlo. *Člověk a výchova časopis pro pedagogiku Rudolfa Steinera*. 2017, 4(4), 35-37. ISSN 2464-5680. s. 35.

věnují velké úsilí nacvičení divadelního představení své třídy. Umožňuje jim uvědomit si jaké mají schopnosti, a nebát se projevit svou jedinečnost.¹⁶⁷

V neposlední řadě nesmí chybět *Měsíční slavnosti*. Jak už název napovídá, jde o slavnosti probíhající celý školní rok opakující se každý měsíc. Třídy ukazují ostatním, co se při vyučování naučily, mohou to předvést prostřednictvím krátkého představení, recitací básní, zpěvem či eurytmií. Slavnosti¹⁶⁸, jsou srdcem waldorfské pedagogiky, mladší žáci pozorují starší s údivem a nadšením a odhodláním, že jednoho dne dokáží něco podobného. Naopak starší ročníky se usmívají a vzpomínají na svá dětská léta.¹⁶⁹

---

¹⁶⁷ O projektu. *Duhové divadlo* [online]. c2024 [cit. 2024-06-21]. Dostupné z: <https://zssvobodna.cz/duhove-divadlo/o-projektu/>.

¹⁶⁸ Nejen měsíční.

¹⁶⁹ CARLGREN, Frans, VÁŇA, Zdeněk (ed.). *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera. Obrazy a zprávy ze světového hnutí waldorfských škol*. Přeložil Václav JAKUBEC. Praha: Baltazar (nakladatelství), 1991. ISBN 80-900307-2-6. s. 83

ZÁVĚR

Tato bakalářská práce obnáší tři velké kapitoly. První část je věnována samotnému vzniku jména Waldorf. Zmiňuje jeho vývoj, šíření v dynastii Astorů a založení tabákové společnosti nesoucí název Waldorf Astoria. Navazující kapitola pojednává o významné osobnosti celé historie waldorfských škol Emila Molty. Druhá už obsáhlejší část je zaměřena na život Rudolfa Steinera, jakými skutečnostmi byl ovlivněn, co ho přimělo k vytvoření anthroposofie či samotné waldorfské pedagogiky. Část popisuje i historii theosofie a anthroposofie a jejich společností. Text pojednává o průběhu založení první Waldorfské školy a dobu v níž byla založena. V poslední části pojednávající o waldorfské pedagogice se práce zabývá pedagogikou samotnou a odlišnostmi, kterými se liší, a jež utvářejí základ waldorfské školy.

Odborná literatura reflektující waldorfské školství a pedagogiku se v mnohém dotýká témat, které jsem do své práce zahrнула. Ovšem nepodařilo se mi dohledat literaturu, v níž by byly události a slavnosti waldorfské pedagogiky rozepsány, stejně jako jejich vlivy na život žáka i na celou rodinu, neboť waldorfské společenství je úzce spjato. Toto téma by bylo přínosné pro další akademické práce. Zkoumání vztahů, které jsou mezi žákem, učitelem, rodiči, vliv a působení kolegia a celé společenství. Pravděpodobně se pokusím toto téma objasnit ve své další bakalářské či diplomové práci.

V této práci jsou zmíněné odlišnosti, události a slavnosti, které waldorfské školy nabízí. Zkoumání a zaměření se na historii jména Waldorf, odkaz theosofického a anthroposofického spolku na Českou republiku a další specifika, jsou jedny ze znaků odlišností této bakalářské práce.

Vlastní zkušenosti s tímto stylem vzdělávání, mi poskytly rozdílné názory, dobré i špatné, avšak při zpracovávání práce jsem pronikla do půvabu, který waldorfská škola nabízí. Nelze tvrdit nezpochybnitelnost waldorfského školství, protože i ono je zpochybnitelné jako každé jiné. Avšak některé aspekty jsou dle mého pohledu velice výjimečné a mohli by být aplikovány i ve státních školách. Waldorfská pedagogika cílí na prožitek, na sociální aspekty a velice zohledňuje individuální vývoj každého dítěte. Mladí pedagogové si z ní mohou odnést zajímavé poznatky, které mohou v průběhu let uplatňovat ve své vlastní praxi, avšak to nechám pouze na Vás.

Seznam literatury a odborných zdrojů

Monografie

1. BLAVATSKÁ, Helena Petrovna. *Klíč k theosofii*. Praha: Stratos, 1996. ISBN 80-85962-08-X.
2. BOLDT, George. *Waldorf-Astoria, New York*. 1903. New York: Legare Street Press, 2021. ISBN 978-1019559949.
3. CARLGREN, Frans, VÁŇA, Zdeněk (ed.). *Výchova ke svobodě: pedagogika Rudolfa Steinera. Obrazy a zprávy ze světového hnutí waldorfských škol*. Přeložil Václav JAKUBEC. Praha: Baltazar (nakladatelství), 1991. ISBN 80-900307-2-6.
4. FIGES, Orlando. *Lidská tragédie: ruská revoluce 1891-1924*. Praha: Beta-Dobrovský & Ševčík, 2000, s. 393. ISBN 80-86278-72-7.
5. GOBEL, Nana. *History of Waldorf Education*. Waldorf Publications, 2020. ISBN 978-1943582884.
6. GRECMANOVÁ, Helena a URBANOVSKÁ, Eva. *Waldorfská škola*. Olomouc: HANEX, 1996. ISBN 80-85783-09-6.
7. HOFRICHTER, Hansjörg. *Waldorf: jméno a jeho příběh*. Přeložil Olga VANCLOVÁ. Stuttgart: Pädagogische Forschungsstelle beim Bund der Freien Waldorfschulen, [2007?]. ISBN (Brož.).
8. HRADIL, Radomil. *Průvodce českou anthroposofií*. Hranice: Fabula, 2002. ISBN 80-86600-00-9.
9. LINDENBERG, Christoph. *Rudolf Steiner: 1915-1925*. 2. Verlag Freies Geistesleben, 1997. ISBN 3772515517.

10. LINDENBERG, Christoph. *Rudolf Steiner*. Přeložil Josef MYSLIVEC. Ostrava: Opherus, 1998. ISBN 80-902647-0-0.
11. MCINTOSH, Christopher, Colin WILSON a Markéta CUKROVÁ. *Rosenkruciáni: historie, mytologie a rituály okultního řádu*. Praha: Trigon, 1997. ISBN 80-86159-00-0.
12. NEJEDLO, Michael. *Rudolf Steiner: muž, který uměl všechno*. Praha: Krásná paní, 2010, ISBN 978-80-86713-67-0.
13. POL, Milan. *Waldorfské školy: izolovaná alternativa, nebo zajímavý podnět pro jiné školy? Věda do kapsy. Sv. 9*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1097-5.
14. SELG, Peter. *Duchovní jádro waldorfské školy: přednáška*. Přeložil Anežka JANÁTOVÁ. [Praha]: Asociace waldorfských škol ČR, 2011.
15. STEHLIK, Thomas. *Waldorf Schools and the History of Steiner Education: An International View of 100 Years*. Cham: Springer International Publishing, 2019. ISBN 9783030316303.
16. STEINER, Rudolf. *Anthroposofické vůdčí myšlenky*. Anthroposofická společnost v České republice, 2014. ISBN 978-80-906056-0-2.
17. STEINER, Rudolf. *Má cesta životem*. Olomouc: Michael, 2000. ISBN 80-86340-08-2.
18. STEINER, Rudolf. *Všeobecná nauka o člověku jako základ pedagogiky*. Ioanes, 1996. ISBN 80-902100-1-5.
19. ŠTAMPACH, Odilo Ivan. *Anthroposofie*. V Olomouci: Votobia, 2000, ISBN 80-7198-431-0.

20. VALENTA, Milan a Univerzita Palackého. *Waldorfská pedagogika a jiné alternativy [sic]*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 1993, s. 60. ISBN 80-7067-274-9.
21. WINTER, J. M. a Jaroslav HRBEK. *První světová válka*. Praha: Mladá fronta, 1995, ISBN 80-204-0520-8.
22. ZDRAŽIL, Tomáš a BONĚK, Tomáš. *Rudolf Steiner a Praha: osobnosti, instituce, impulzy*. Hranice: Fabula, 2015. ISBN 978-80-87635-28-5.
23. ZDRAŽIL, Tomáš. *První waldorfská škola ve Stuttgartu 1919-1925: Rudolf Steiner - kolegium - pedagogika*. Přeložil Radomil HRADIL. Waldorf. Semily: Akademie waldorfské pedagogiky, 2022. ISBN 978-80-908621-0-4.

Odborné články a studie

1. BONĚK, Jan. Kolegiální vedení školy – výzva pro současnost? *Člověk a výchova časopis pro pedagogiku Rudolfa Steinera*. 2022, **3**(3), 16-23. ISSN 2464-5680.
2. DOUBRAVA, Lukáš. Hlas Boží a magická vševědounost. *Dingir*. 2002, **5**(4), 32-35. ISSN 1212-1371.
3. HOUSEROVÁ, Eliška. Duhové divadlo. *Člověk a výchova časopis pro pedagogiku Rudolfa Steinera*. 2017, **4**(4), 35-37. ISSN 2464-5680.
4. OGLETREE, Earl. Rudolf Steiner: Unknown Educator. *The Elementary School Journal* [online]. 1974, **74**(6), 344-351 [cit. 2024-04-25]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1000778>.
5. NIEDERHÄUSER, Hans. Kreslení forem - pedagogický a umělecký impuls Rudolfa Steinera. *Člověk a výchova časopis pro pedagogiku Rudolfa Steinera*. 2012, **2**(2), 11-15. ISSN 2464-5680.

6. PAULL, John. Rudolf Steiner: From Theosophy to Anthroposophy (1902-1913). *European Journal of Theology and Philosophy*. 2022, **2**(5), 8-17. ISSN 2736-5514.
7. SANITRÁK, Josef. Cesty české theosofie. *Dingir*. 2008, **11**(1), 14-16. ISSN 1212-1371.
8. STAUDENMAIER, Peter. Race and Redemption: Racial and Ethnic Evolution in Rudolf Steiner's Anthroposophy. *Nova Religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions* [online]. 2008, **11**(3), 4-36 [cit. 2024-04-02]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/10.1525/nr.2008.11.3.4> ISSN 1092-6690.
9. ŠTAMPACH, Ivan. Hermetismus. *Dingir*. 2004, **7**(3), 84-87. ISSN 1212-1371.
10. ŠTAMPACH, Ivan. Počátky moderního theosofického hnutí. *Dingir*. 2008, **11**(1), 12-13. ISSN 1212-1371.
11. UHRMACHER, Bruce. Chapter 5: An Environment for Developing Souls: The Ideas of Rudolf Steiner. *Counterpoints* [online]. 2004, **263**, 97-120 [cit. 2024-06-10]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/42978546> ISSN: 1058-1634.
12. UHRMACHER, PBruce. Uncommon Schooling: A Historical Look at Rudolf Steiner, Anthroposophy, and Waldorf Education. *Curriculum Inquiry* [online]. 1995, **25**(4), 381-406 [cit. 2024-03-08]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.2307/1180016> ISSN 0362-6784.
13. VACULÍKOVÁ, Lucie. Slovní hodnocení na waldorfské škole. *Člověk a výchova časopis pro pedagogiku Rudolfa Steinera*. 2022, **1**(1), 40-43. ISSN 2464-5680.
14. WHARTON, Annabel. Two Waldorf-Astorias: Spatial Economies as Totem and Fetish. *The Art Bulletin* [online]. 2003, **85**(3), 523-543 [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: doi: <https://doi.org/10.2307/3177385> ISSN 0004-3079.

15. YOUNGMAN, Anna. The Fortune of John Jacob Astor. *Journal of Political Economy* [online]. 1908, **16**(6), 345-368 [cit. 2024-03-27]. Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/1820664> E-ISSN: 1537-534X.

Encyklopedie

1. THE EDITORS OF ENCYCLOPAEDIA, ed. Astor family. *Britannica* [online]. 2023 [cit. 2024-03-30]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/topic/Astor-family> .
2. THE EDITORS OF ENCYCLOPAEDIA, ed. John Jacob Astor. *Britannica* [online]. 2024 [cit. 2024-03-29]. Dostupné z: <https://www.britannica.com/biography/John-Jacob-Astor-British-journalist-1886-1971> .
3. VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál, 2004, ISBN 80-7178-798-1.

Elektronické zdroje

1. Founding of the Anthroposophical Society and cultural initiatives 1912-1923. *Goetheanum* [online]. [cit. 2024-04-22] Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20151127020720/http://www.goetheanum.org/Founding-the-Anthroposophical-Society-1912-1923.123.0.html?&L=1>.
2. Naše olympiáda. *Waldorfská škola Dědina* [online]. c2024 [cit. 2024-06-22]. Dostupné z: <https://www.waldorfdedina.cz/nase-olympiada/>.
3. O projektu. *Duhové divadlo* [online]. c2024 [cit. 2024-06-21]. Dostupné z: <https://zssvobodna.cz/duhove-divadlo/o-projektu/>.

4. Projekt ročníkových prací v 8.třídě. *Základní škola waldorfská* [online]. [cit. 2024-06-22]. Dostupné z: <https://www.waldorfjinonice.cz/o-skole/zakovske-projekty/projekt-rocnikovyh-praci-v-8-tride/> .
5. Rytířská slavnost. *Waldorfská škola Dědina* [online]. c2024 [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.waldorfdedina.cz/akce-2-2/rytirska-slavnost/> .
6. Slavnosti koloběhu roku. *Waldorfská škola Dědina* [online]. c2024 [cit. 2024-06-25]. Dostupné z: <https://www.waldorfdedina.cz/slavnosti-kolobehu-roku/> .
7. *Waldorfské školy* [online]. [cit. 2024-06-12]. Dostupné z: <https://www.waldorf.cz/> .
8. Waldorf World List. [Online]. Dostupné z: <https://www.freunde-waldorf.de/en/waldorf-worldwide/waldorf-education/waldorf-world-list/>. [cit. 2024-05-02].
9. Z historie anthroposofie. *Anthroposofická společnost v České republice* [online]. [cit. 2024-04-17]. Dostupné z: <https://www.anthroposof.cz/online/anthroposofie> .

Summary

This bachelor's thesis focuses on clarifying the differences of Waldorf pedagogy and the life of a Waldorf school, including tradition, celebrations and their meaning. The work is divided into three parts. The first part is devoted to the history and expansion of the Waldorf name, its connection with the Astor dynasty, and the establishment of the Waldorf Astoria cigarette factory in the United States of America and Stuttgart. The second part discusses Rudolf Steiner, the founder of Waldorf pedagogy, his life and work, especially the concept of social trinity. Furthermore, the bachelor's thesis deals with the emergence of theosophy and the Theosophical Society, as well as anthroposophy and the Anthroposophical Society, with an emphasis on their development in the Czech Republic. It also focuses on the creation of the first Waldorf school. The third part describes Waldorf pedagogy, its characteristic features and differences, as well as school life, its traditions and celebrations.

The aim of the thesis is to analyse the specifics of Waldorf pedagogy, with an emphasis on the importance of traditions and celebrations within school life, and on the historical context of the creation of the first Waldorf school. Applied methodological approaches include historical analysis and contextualization, biographical research of key figures such as Emil Molt and Rudolf Steiner, and the study of theoretical and practical aspects of Waldorf pedagogy. The aim of this work is to map the name Waldorf, its connection with important personalities and historical events, a description of the origin of Waldorf pedagogy, and an analysis of the functioning of the Waldorf school with a focus on its traditions and celebrations.